

NAGY LAJOS KIRÁLY HADJÁRATAI.

(1342—1382.)

(Második közlemény.)

1352.

a) *A litvánok és rutének ellen Volhyniában.* A tavalyinak folytatása.

1. A jászói konvent 1352 aug. 5-én tanúsítja, hogy az abaúj-megyei Sáp (azelőtt Czimpoháza) nevű birtokot meghatározta s hogy a szomszédos birtokosok sorából *Szegedi Donát* azért hiányzott, mert a lengyel királynak segítségére küldött magyar csapatnál tartózkodik; ¹

2. A nádor 1352 május 10-én tanúsítja, hogy a szatmár-megyei *Vetési Pál fia László Kont Miklós erdélyi vajdával együtt* a király hadjáratában részt vesz. ² -- Hogy e hadjárat a litvánok ellen indult, májdn alább látjuk;

3. A király a már ismert *Mogorević nb. Osztrovicai Novákot* 1352 decz. 28-án megajándékozván, többek között ezt mondja: «midőn mi ezelőtt az Oroszországban (in regno Ruzie) lévő *Belz nevű várat*, melyben néhány *litván és rutén* lázadó méltóságunk szégyenére gyülekezett, hatalmas seregünkkel ostromoltuk, nevezett Novák teljesen felfegyverezve futólépésben az említett vár árkához sietett, a hol több egymással összefolyó víztömeg a várat körülzárta; beleugrott a hullámok közé, s a midőn a vár falait

¹ *Anjou-kori Okmtr.* 6. k. 141. l.

² *Zichy Okmtr.* 2. k. 518. l.

elérte, ügyes harcos módjára küzdve, szemünk láttára súlyos sérüléseket szenvedett.¹ Ezt az itinerarium helybenhagyja.

Lajos alig tudta bevárni, hogy Kijesztut gyalázatos eljárását megbüntesse. 1352 febr. 22-én hagyta el székhelyét, márcz. 12-én Szanokra érkezett, 21-én pedig a lengyel *Belcz* vára előtt Káz-mérnak a várat ostromló seregével egyesült. Az ostrom nem sikerült. A szövetségesek vesztesége igen nagy volt. Nem maradt tehát más hátra, mint hosszabb fegyverszünetet kötni, a mit Kont Miklósnak sikerült is létrehozni. Lajos erre csak kisebb kísérettel, melyhez a lengyel Morovcsok és az összes Lackfiak tartoztak, rengeteg viszontagságok között járhatlan utakon keresztül hazafelé iparkodott. Ápr. 6-án már a beregmegyei Munkácson volt.

A hadjáratban a következők vettek részt :

1. *Szudár Péter*, a kit már fent említettünk ;

2. Az ismert lengyel *Morovcsok* ;

3. *Lackfi István vajda fiai: Miklós és Dénes, valamint fivérei Miklós és Pál.*

4. *Perényi Miklós fia Miklós*, az Abaúj megyében törzsökös ismert család tagja, kit 1329-től 1361-ig ismerünk. 1352 febr. 26-tól szept. 4-ig a bars megyei Hrussó várnagyja ; az előtt és utána udvari vitéz. Róla mondja Lajos 1352 febr. 26-án, hogy *az olasz hadjáratokban* nevezetes érdemeket szerzett magának, miért is neki és fivéreinek a Kobalafölde nevű sárosmegyei birtokot adomány czímén adja.² Belz ostroma alatt sikerült neki a megsebesült királyt hátára venni és a várat körülzáró vizen keresztül biztos helyre hozni :

5. *Oppelni László hercegy* († 1401 máj. 8.), a sziléziai Piasták tagja ; 1367 óta Magyarország nádora. Midőn Belcz előtt elsőnek ért fel valamelyik toronyra, sisakját lekapták fejről és oly erővel lökték le, hogy majdnem agyonütette magát ;

6. A már fent említett *Ratold nb. Lesták*, Somogy megye főispánja,³ a kit Belcznél egy kő sujtotta mellen ;

¹ Vjesnik Zemalskog Arkiva. 1905. évf. 15. l.

² *Anjou-kori Okmtr.* 5. k. 595. l. Bártfa város levéltára. 11. szám.

³ Hogy akkor királyi udvarmester volt, a mint ezt Pór állítja, nem felel meg a valóságnak, mert az első kir. udvarmester (magister curiae regis) csak 1366 aug. 26-án ismeretes ; ez pedig Szudár Péter (Zalamegyei Okmtr. 2. k. 10. l.).

7. *Pok nb. Mórica fia: Simon*, ki 1351. decz. 6-tól 1360 márcz. 29-ig Pozsony megye főispánja, később (1369) dalmát-, horvát- és tengeremelléki bán († 1374/75). Tőle származik a megyesaljai Morócz-család. Belcznál szintén megsérült;

8. Az ismert *Balog nb. Szécsi Miklós* szőrényi bán. Ő is megsérült Belcz előtt.

9. *Ákos nb. Böbék Istrán*, 1351 máj. 16-ig Liptó megye főispánja, 1360 óta országbíró († 1368). Az 1352. évi hadjáratban zászlótartó; Belcznál szintén megsérült.

Pór azt mondja, hogy Böbék Istvámmal együtt egy Böbék Balázs is Belcz előtt megsebesült. Ez nem fogadható el. A Böbék-család genealógiája eléggé ismert, de Balázs nevű tagot nem találunk benne. István 1352-től 1358-ig György nevű fivérével félbeszakítás nélkül Liptó megye főispánja s így határozottan mondhatjuk, hogy nem Balázsszal hanem Györggyel van dolgunk;

10. A már fent említett (szép) *Albert*, a *Hohenzollern-család tagja* és Nürnberg várnagyja, kit Belcznál egy alázuhanó kő- vagy fadarab sebesített meg;

11. Az ismert *Ellerbach* *Burkhard Pupelin*. Ugyancsak Belcznál érte nyíllövés.

b) *Olaszországban*. Tudjuk, hogy Lajos 1350 júliusában Lackfi Andrást hagyta vissza Sziacziában mint kir. helytartót. Arról pedig hogy helytartósága alatt Olaszországban nagyobb hadműveletek történtek volna és hogy mikor végződött helytartói működése biztos tudomásunk nincs, holott hatalmának támogatására s a megszállott területek megfékezésére tekintélyes és állandó hadsereg volt szüksége. Erre a következő adat nyújt némi felvilágosítást. A már 1348 óta ismert Patvaróczi Péterről olvassuk¹ hogy 1352 ápril. 23-án urának Lackfi András székely főispánnak ajánlatára érdemei elismerésül Nagytapolcsány városában a Nyitra vizén álló malmot kapta. Az erről szóló okirat azt mondja, hogy Péter időközben a tengerentúli hadjáratból visszatért, miután ott két sebet kapott és egyik szemét is elvesztette. Ez arra enged következtetni, hogy Lackfi András is a fenti napon már otthon volt és hogy az említett hadjárat ez időtájra esik.

¹ *Turul*. 1910. évf. 169. l.

Itinerarium: Jan. 4.: Buda; jan. 15.: Esztergom; jan. 17.: szintén Esztergom, de az illető okiratot Budán állították ki;¹ jan. 29., 30., 31.: Buda; febr. 4., 25.: Buda; márcz. 7.: Bártfa; márcz. 18., 22., 25., 30.: Buda; ápr. 1.: Welk;² ápr. 11., 12., 15., 20., 24., 25., 26.: Buda; máj. 6., 11., 12., 16., 18., 24.: Buda; jun. 11.: Buda; júl. 4., 13.: Buda; jul. 27.: Esztergom; aug. 2.: Semte;³ aug. 7.: Buda; szept. 4., 10., 14., 18., 20., 21., 29.: Buda; okt. 4., 17., 23.: Buda; nov. 5., 8., 11., 23.: Buda; decz. 2.: Visegrád; decz. 8.: Buda; decz. 12.: (Nagy-)Várad.

1353.

Hadjárat a szerbek ellen. Noha határozott adataink nincsenek arra nézve, hogy ebben az évben szerbek és magyarok között háború lett volna, vannak bírósági határnapkitűzések, a melyek erre engednek következtetni. Ilyenek a következők:

A nádor 1353 máj. 10-én tanusítja, hogy a Vetési Pál és Káta nb. Pál fia: Vasvári Tamás (szatmármegyei birtokos) ügyét, melyet május 1-én kellett volna letárgyalni, királyi parancsra 1353 okt. 6-ára halasztja; teszi ezt pedig azért, mert *Vetési Pál fia László urával (Kont) Miklós erdélyi vajdával együttesen a királynak egyik vállalata ügyében (in expeditionem suam Regalem) el fog utazni.* Ez a vállalat csak haditermészetű lehetett, a mit talán az is támogat, hogy a határnapot újra, és pedig 1354 máj. 1-ére halasztották.⁴

¹ *Anjou-kori Okmtr.* 5. k. 542. l.

² Fejér. IX. 2. k. 152. l. Mivelhogy ebben az okiratban egy északkeleti földesúrról van szó, ki Lubló s Poprád táján birtokot kap, e Welk(u) alatt nem a pozsonmegyei Csallóközben fekvő Vököt, hanem a szepesmegyei *Felkát* kell érteni.

³ *Hazai Okmtr.* 2. k. 99. l. szerint Buda, a mi csak kancelláriai keltezés. Hogy Semte a helyes, bizonyítja a Bakonyi a pátság Oklevéltára: l. k. 368. l., hol Semthe néven szerepel. Ráth nem tudja, vajjon a nyitrai megyei Sempte-e vagy a pilis megyei Zemthe, Zemte vagy Szemcse. Ez utóbbi a következő alakváltozásokban fordul elő: 1322-ben Zenthe (a pilis megyei Pomáz mellett); 1467: Szemthe (Pilis megyében); bizonyosra vecndő, hogy az 1352 év alatti a pilis megyeivel azonos.

⁴ *Zichy Okmtr.* 2. k. 518., 546. l.

Itinerarium: Jan. 29.,¹ 30.: Buda; febr. 14., 17., 23.: Buda; márcz. 1., 3., 8., 10.: Buda; márcz. 17.: Visegrád; márcz. 25., 26., 31.: Buda; ápr. 3., 4., 17.: Buda; ápr. 26.: Esztergom; máj. 14.: Visegrád; máj. 17., 19., 27.: Buda; jun. 1., 2., 6., 11., 25.: Buda; jul. 3., 13., 17., 25.: Buda; aug. 12., 13., 14., 15., 19., 26.: Buda; szept. 1., 2., 4., 6., 15., 20., 21.: Buda; okt. 23.: Buda; nov. 26.: Zólyom; decz. 10., 13., 23.: Buda.

1354.

a) *A szerbek ellen.* A hadjárat idejének meghatározására sok okirati adatunk áll rendelkezésünkre.

1. Az egri prépost 1355 jan. 24-én tanúsítja, hogy Somosi Miklós peres ügyét a királyi hadsereg osztlásának 15-ik napjától egy újabb, 1355 jan. 20-ára hirdetett hadoszlás utáni quindenára halasztják.² Ebből az következik, hogy az első quindena még 1354-re esik.

2. Az országbíró 1355 febr. 10-én Korongi Miklósnak (vasmegyei földesúr) Nagymartoni Miklós elleni pörét, melynek tárgyalását a Rascia (= Szerbia) ellen indított hadsereg osztlása utáni 15-ik napjára tűzték ki, 1355 jan. 20-ról (mely napon az osztlás quindenáját kihírdették), 1355 máj. 1-ére halasztja.³

3. Ugyanezt mondja az országbíró 1355 febr. 10-én, midőn Rumi Német Jánosnak (vasmegyei ember) a szentgotthárdi apát

¹ Erre a következő megjegyzésem van. Az országbíró 1353 febr. 5-én elmondja, hogy a Gutkeled nb. Bátoriaknak birtokaik egymás közötti felosztására ugyanazon év jan. 13-át tűzte ki tárgyalási napul. *Jan. 29-én* megjelent Bátori Péter és felmutatott egy királyi levelet, mely azt tartalmazta, hogy *Bátori László vele együtt az ő szolgálatában Erdélyben tartózkodott*, minek következtében ő (a király) a tárgyalást 1353 május 1-ére halasztja. *Most azonban Erdélyből Budára utazik vissza*, a miért is és mert az ügy elintézésére kitűzött határnap (máj. 1.) még nagyon távol volt, megparancsolja, hogy a tárgyalást 1353 márcz. 3-ára tűzzék ki (Anjou-kori Okmtr. 6. k. 37.). Ebből tehát látjuk, hogy a király 1353 január havában Erdélyben tartózkodott, a mit az is támogat, hogy a mint fent is láttuk, 1352 decz. 12-én Nagyváradon volt.

² *Zichy Okmtr.* 2. k. 590 l.

³ *Anjou-kori Okmtr.* 6. k. 261. l.

elleni ügyét halasztja el. Itt a Rácország ellen hadbaszállt sereg osztlását említi.¹

4. A nádor 1354 máj. 10-én elmondja, hogy Rozgonyi Lászlónak s Péternek, néhai Miczk bán fia Loránd elleni ügyét máj. 1-én kellett volna tárgyalni; királyi parancsra azonban az ügyet a hadsereg osztlásának tizenötöd napjára halasztja.² Ebből látjuk, hogy a *hadműveletek* 1354 májusában még *javában folytak*.

5. Az országbíró 1355 febr. 18-án elmondja, hogy 1354 márcz. 26-án Lackfi András nejeinek peres ügyét kellett volna tárgyalni; de mivel elődje, Szécsényi Tamás országbíró időközben meghalt és ő (=Druget Miklós) lett az utódja, megparancsolta a király, hogy az ügyet a Rascia ellen hadbaszállt sereg osztlásának tizenötöd napjára, vagyis 1355 jan. 20-ra halaszszák.³

6. Szécsi Miklós országbíró mondja 1355 jún. 19-én, hogy Druget Fülöpnek az abaújmegyei színnai polgárok elleni ügye már elődje (Druget Miklós) előtt folyt és hogy akkor a végtárgyalást a Rácország ellen indított sereg osztlásának tizenötöd napjára, vagyis 1355 jan. 20-ra halasztották.⁴

7. Szécsi Miklós országbíró 1356 márc. 23-án mondja, hogy a Dorozsma nb. Hosszútábcsi Jánosnak (valkómegyei birtokos) a Garai-családbeliek elleni ügyét a Rascia ellen indított hadsereg osztlásának jan. 20-ra esett quindenájára halasztották.⁵ Minthogy világosan mondja, hogy a quindena 1355-re esett, a hadjáratot itt is 1354-re kell helyoznünk.

8. Ugyanő mondja 1356 máj. 23-án, hogy a vasmegyei Somlói Demeterné peres ügyét 1354 márcz. 19-ről, a Rascia ellen indult sereg osztlásának 1355 jan. 20-ra esett quindenájára halasztották.⁶

9. Druget Miklós országbíró 1355 febr. 10-én tanúsítja, hogy az ungmegyei Palágyi Miklósnak Grifano-i⁷ Miklós fia István

¹ *Anjou-kori Okmtr.* 6. k. 259. l.

² *Anjou-kori Okmtr.* 6. k. 216. l.

³ *Anjou-kori Okmtr.* 6. k. 263., 267. l.

⁴ *Anjou-kori Okmtr.* 6. k. 337. l.

⁵ *Anjou-kori Okmtr.* 6. k. 441. l.

⁶ *Anjou-kori Okmtr.* 6. k. 473. l.

⁷ *Hazai Oklevéltár.* 261. l.

elleni ügyét a Rascia ellen indított kir. sereg leszállásának (residencia = oszlás) 1355 jan. 20-ra esett quindenájára halasztották.¹

10. Szécsi Miklós országbíró 1355 nov. 26-án tanusítja, hogy Pelejtei Lászlónak (zemplénn megyei ember) Füzéri János elleni ügye 1353 okt. 6-án Szécséni Tamás országbíró elé került, ki akkor a bizonyító eljárást 1354 jan. 8-ra tűzte ki. E határnap után az ügyet a Rascia ellen indult hadsereg jan. 20-ra esett oszlásának quindenájára halasztotta.²

11. Druget Miklós országbíró mondja 1355 febr. 18-án, hogy (a zemplénn megyei) Nagymihályi János ügyét a Rascia ellen indított hadsereg jan. 20-ra esett oszlásának quindenáján tárgyalta.³ Minthogy azt említi, hogy ebben az ügyben Szécséni Tamás országbíró már 1353-ban intézkedett, világos, hogy e quindena 1354-re esett.

12. Az országbíró 1355 febr. 17-én tanusítja, hogy a bodrog megyei Tárnoki András egy a Rascia ellen indult sereg jan. 20-ra esett leszállásának quindenájára kitűzött tárgyaláson meg nem jelent.⁴

13. Margit dalmát-horvát-szlavón herezegnő 1356 jan. 10-én mondja, hogy házi tisztje Tamás fia István podgorjai birtokos, elhalt férjének különösen akkor tett nagy szolgálatokat, midőn ez nagy hadsereggel Lajos királynak segítségére Szerbia ellen indult.⁵ Tudjuk, hogy a király öccse, István, 1354 máj. 15-én még egy okiratot állított ki és hogy ugyanazon évi aug. 9-én, midőn a magyar sereg Szerbia ellen indult, meghalt.⁶ A Margit okiratában említett szerb hadjárat tehát 1354-re esik.

¹ Így mondja kétszer a kútfő (Hazai Olkevéltár 261. l.). Thallóczy Lajos (Magyar-szerb összeköttetések Okltra. 15.) ugyanezen kútfőre hivatkozva, az illetőt Grifomoi Istvánnak nevezi. De mindkét név gyanus. Grifano vagy Grifamo ne vü helységet nem ismerünk. De tudjuk, hogy 1415 febr. 8-án Georgius de *Grisano* Bereg megye egyik szolgabírája (Zichy Okltr. 6. k. 334. l.), a miből arra következtethetünk, hogy a Grisanói család bereg megyei volt.

² *Károlyi Okltr.* 1. k. 228. l.

³ *Sztáray Okltr.* 1. k. 243. l.

⁴ *Zichy Okltr.* 2. k. 593. l. V. ö. különben még a következő helyekkel: *Fejér. Cod. diplom.* IX. 2. k. 438., 456., 460. l. *Hazai Okmt.* 1. k. 211., 212. l. *Katona: Historia critica* 9. k. 102. l. *Turul.* 1899. évf. 137. l.

⁵ *Fejér.* IX. 2. k. 500. l.

⁶ *Fejér.* IX. 1. k. 46. l.

14. A király mondja 1355-ben, hogy Szügyi-Vásári Miklós érsek nővérének (a ki egy ismeretlen Lászlónak volt neje) fia Péter az érsek oldalán, a szerbek ellen 1354-ben indított hadjáratban vett részt.¹

15. *Meszesi Demeter nagyváradi püspök* 1354 jun. 24-én «a félhitűek» ellen indított hadjáratban részt vevén, Zimonyban, tábori sátorában keltezi egyik okiratát.²

A hadjárat részleteit különben nem ismerjük.

b) *Hadjárat a tatárok ellen.* Erről hazai kútfőink nem nyújtanak közelebbi adatokat. Csak az egykorú olasz Villani Máté († 1364) tárgyalja. Szerinte a magyar király hatalmas sereggel Oroszországon keresztül a Bug folyón túl fekvő Tatárországba érkezett, de a fiatal tatár fejedelem alkudozásokba bocsátkozott, úgy hogy a dolgot szépszerivel elintézték.

Itinerarium: Jan. 24., 25., 29.: Buda; febr. 2., 26.: Buda; márcz. 2., 4., 19., 20., 30.: Buda; ápr. 2., 9., 12., 20.: Buda; máj. 1., 3., 6.: Buda; jun. 12.: Zimony;³ jun. 16., 30.: Belgrád,⁴ jul. 6.: Belgrád; aug. 1.: Visegrád; aug. 8., 18.: Buda; szept. 18.: Buda; okt. 29.: Buda; nov. 4.: Buda; decz. 8., 13., 14.: Buda.

1355.

a) *Segítőcsapat a lengyel királynak.* Erről csak egyetlen egy hazai okirati adatunk van. A nádor 1355 jul. 8-án mondja, hogy Ákos nb. Bőbék Istvánnak (Liptó megye főispánjának) 1355 máj. 1-én a nádori ítélőszék előtt kellett volna megjelennie, de nem jelent meg, mert a király parancsára a lengyel királynak segítségére indított magyar sereggel elindult s ennek következtében a király István összes peres ügyeinek tárgyalását 1355 okt. 6-ára halasztotta.⁵

¹ Turul. 1899. évf. 136. l.

² Cod. diplom. et epist. Moraviae. 9. k. 233. l.

³ Anjou-kori Okmánytár. 6. k. 222. l. Az okirat rubruma itt Zemplén; de ez helytelen, mert a szöveg végén olvasható: datum in Zemlinio, a mi határozottan Zimony = Semlin.

⁴ Nem áll tehát, a mint Fejér. IX. 2. k. 336. l. mondja, hogy jun. 16-án Visegrádon tartózkodott volna.

⁵ Anjou-kori Okmtr. 6. k. 359. l.

Hogy ki ellen irányult ez a hadjárat, biztosan nem tudjuk. A pápa 1354 nov. 10-én keresztes hadjáratot hirdetett Cseh-, Lengyel- és Magyarországon a tatárok és litvánok ellen és így több mint valószínű, hogy fenti okirati adatunk erre vonatkozik.

b) *Svájczban*. II. Albert osztrák herceg († 1356) a svájciak ellen háborúskodott, kik nem akarták elismerni fennhatóságát. 1355-ben a svábok a zürichiekkel szövetségbe léptek ellene, mire Albert 1355 júl. 26-án Lajos magyar királytól kért segítséget. Lajos eleget tett a kérésnek és segítségére küldötte *Lackfi Pál* vezérlete alatt 400 íjászból álló csapatát. Pál csatlakozott Puchheimi III. Albert, Ergau, Thurgau és Sundgau kapitányához († 1384) és így sikerült nekik 1355 aug. 9. és 11-én «Tulna» mellett az ellenséget leverni. A herceg a magyar vezért kellőleg meg is jutalmazta.¹

A hadjáratra vonatkozó egyéb adatok részben teljesen helytelenek, részben csak nagy óvatossággal használhatók. Fessler pl. azt mondja, hogy Lajos már 1351-ben küldött Albertnek egy Lackfi Pál vezérlete alatt álló segítőcsapatot, — de hozzá teszi mindjárt, hogy négy évvel később (1355-ben) is ugyanezt tette. Egy osztrák adat² szerint Puchheim IV. Henrik (III. Albert fivére) volt Albert herceg hadvezére s ő hozott neki 500 magyart a zürichiek ellen. Ez az utóbbi adat már azért sem hiteles, mert e Henrik neje, Rauhensteini Erzsébet már 1343 *ápr. 24-én mint özvegy* szerepel.³

¹ *Hist. Hung. Font. Domesticæ*. 3. k. 166., 167. l. — Tulna fekvését nem ismerjük. A «Milleniáriumi Történelem (3. k. 284. l.)» határozottan állítja, hogy a csata Thurgau városánál zajlott le, de ez nem lehet helyes. Thurgau annyi, mint Thur megye, Thur tartomány, Thur kerület, de nem város. Tulna valószínűleg egy Thurn összetételű (pl. Solothurn) földrajzi tárgy elferdítése.

² *Jahrbuch des «Adler»* Wien. 1887. évf. 138. l.

³ *Urkundenbuch von Oberösterreich* 6. k. 475., 476. l. Hogy Lajos király Lackfi Pált bízta meg e segítő-csapat parancsnokságával, talán arra vezendő vissza, hogy a Puchheim-család, mely Ausztria legelőkelőbb családaihoz tartozott, már előbb is magyar főúri családokkal házassági összeköttetésben állott. Nagymartoni Pál országbíró második neje 1343 óta néhai Puchheimi Henrik (= Henrici Puchamary) vagyis fenti IV. Henrik leánya. Pál országbíró első házasságából származó leánya Anna (meghalt 1360 előtt) 1340 óta fenti Puchheimi Albert, a Svájc ellen indított osztrák sereg vezéré-

Itinerárium: Jan. 2., 24., 25.: Buda; febr. 8., 19., 25., 26.: Buda; márcz. 16., 18., 20.: Buda; ápr. 6.; Buda; ápr. 22.: a fehérmegyei Bieske; máj. 1.: Visegrád¹; máj. 12.: Buda; máj. 22.: Visegrád; máj. 29.: Buda; jun. 7., 12., 19., 24., 25.: Buda; jul. 7., 9., 28.: Buda; aug. 10., 15., 20.: Buda; szept. 18., 25.: Buda; okt. 6., 8.: Visegrád; okt. 10.: Buda; okt. 19.: Visegrád; okt. 22., 23., 26., 27.: Visegrád; nov. 22., 29.: Visegrád; decz. 24., 28., 30.: Visegrád.

1356.

Hadjárat a tengervidéken és a velenceiek ellen.

1. A nádor 1356 máj. 8-án mondja, hogy a Várdai János és a (szatmármegyei) *Peleskei Ádás István* között folyó pört, melynek tárgyalása 1356 máj. 1-re volt kitűzve, azért halasztották el, mert István a tengervidéki részek felé indított hadsereghez megy, a miért is a *jelenleg működő* sereg leszállásának quindenájára napolják el az ügyet.²

2. Az országbíró 1357 ápr. 17-én a következőket tanusítja: Egy sopronmegyei birtokpör tárgyalása 1356 márcz. 16-án kezdődött, első elnapolása 1356 máj. 1-ére esett; az ellentmondókat máj. 15-ére idézték meg; a király azonban ezt az utóbbi határnapot megmásította, a mennyiben azt «ad quindenas residentia exercitus regii *tunc proxime movendi*» elhalasztotta. A «quindenas residentia exercitus regii *contra venetos moti*» «ad quindenas diei medii quadragesimæ» volt kihirdetve.³ Ebből pedig minden kétséget kizárólag kitűnik, hogy a *velenceiek ellen indított hadjárat még 1356 május hava után kezdődött és hogy a hadsereg oszlását 1357 márcz. 29-re hirdették ki.*

3. Az országbíró 1357 ápr. 19-én mondja, hogy Benedek Komárom megye főispánjának Komáromi Dancs fia Miklós elleni

nek a neje. A földolog pedig az, hogy Laczki István vajda (fenti Pál fivére) második neje (1346) fenti Pucheimi IV. Henrik leánya.

¹ *Anjou-kori Okmtr.* 6. k. 302. l. Sommersberg (S. S. rer. Silesiac.) mantissa 81. szerint Zaloch (valamely Szalók).

² *Zichy Okmtr.* 3. k. 28. l.

³ *Sopronmegyei Okltr.* 1. k. 269., 274. l.

ügyét, egy korábbi határozat alapján, a velenceiek ellen vonult hadseregnek márcz. 29-re esett oszlásának quindenájára halasztotta és hogy az ügyet királyi parancsra újabban 1357 aug. 8-ára halasztja.¹

4. Az országbíró 1357 jan. 15-én tanusítja, hogy a Várdai János és Tatár István fiai közötti ügyet a *jelenleg* harcban lévő hadsereg oszlása utáni quindenájára halasztja. A halasztás az illető okirat külsején olvasható és: 1357 jul. 1.²

5. Ugyanő tanusítja, hogy (a szatmármegyei) Biri Lászlónak és Jánosnak Semjéni István elleni pörének tárgyalását, mely a velenceiek ellen indult hadsereg 1357 márcz. 29-re esett oszlásának quindenájára volt kitézve, a következő jul. 1-re halasztja.³

6. A nádor 1358 máj. 20-án tanusítja, hogy felidai Csirke Tamás (abaújmegyei ember) ügyét a velenceiek ellen indult sereg 1357 márcz. 29-re esett oszlásának 1357 ápr. 12-re kitézött quindenáján kellett volna tárgyalni.⁴

7. Az országbíró 1356 jul. 10-én tanusítja, hogy a Gutkeled nb. Bátoriaknak a szabolcsmegyei Ábrány helység miatti pörét ugyanazon évi jun. 19-én kellett volna elintézniök; jul. 1-én azonban megállapítja, hogy *a királyi hadsereget mozgósították, hogy Bátori Lők(ös) fia Péter, Bátori János fiai László s György, több más Ábrány-nyal szomszédos birtokossal hadbaszállásuk miatt távol vannak.* a miért is az ügy tárgyalását a röviddel azelőtt indított hadsereg oszlására halasztja.⁵ Bátori László és György a Somlyói ág tagjai. György 1350—1371-ig szerepel. László, kivel már fent is találkozunk (1353-ban), szintén 1350-ben merül fel; 1353 jan. 30-tól 1361 aug. 25-ig Szabolcs megye főispánja; utoljára 1373 febr. 1-én merül fel; 1378-ban már nem él. Lőkös fia Péter az ecsedi ághoz tartozik; 1345-ben Olaszországban (ultra partes maritimas) merül fel, a hol tanulmányait folytatja; 1349-ben megint otthon van; utoljára 1366-ban találkozunk vele.

Lajos már 1355 decemberében küldte csapatait Szlavóniába.

¹ *Anjou-kori Okmtr.* 6. k. 561. l.

² *Zichy Okmtr.* 3. k. 45., 60. l.

³ *Anjou-kori Okmtr.* 6. k. 561. l.

⁴ *Sztárai Okltr.* 1. k. 292. l.

⁵ *Anjou-kori Okltr.* 6. k. 491. l.

a hol a hadműveleteket haladéktalanul megkezdték. Az egyik kútfő¹ 1356 jan. 23-án azt mondja, hogy a magyar hadsereg Dalmáciában van. *Buzád-Hahót* *nb. Alsóindvai Miklós* szlavóniai és dalmát-horvát bán elfoglalta Klissa vár alját két erődítménnyel. Lajos most már szövetségeseket is keresett. IV. Károly császár 1356 jun. 3-án arról értesíti a velencei doget, hogy a magyar király pártján áll a velenceiek ellen.² Így történt, hogy Lajos seregét Horvátországból Bihácsba és innen Treviso felé vezette. Ez junius kezdetén történhetett, mert a velencei signoria jun. 24-én értesíti Treviso városát, hogy a magyar hadsereg Trevisóhoz közeledik. jun. 26-án pedig a Signoria Treviso s Mestre városoknak a magyar hadsereg elleni védelmére intézkedik.³ A seregnek *Wolffurti Konrád*, vezérlete alatt álló előcsapata Görzön keresztül haladt a Lajossal szövetséges IV. Albert görzi gróf († 1374) beleegyezésével. A magyar haderő jun. 26-án a Tagliamento partjain San-Vitóban, Aquileja területén táborozott. Aquileja patriarkája már jul. 6-án értesítette a doget, hogy Károly császár parancsából ő is a magyar király pártjára áll és ezt fogja segíteni a velenceiek ellen. A magyar sereg San-Vitót elhagyván, Sacilen át (a jelenleg a trevisói tartományban fekvő) Conegliano vára felé folytatta útját; innen pedig, miután nemcsak ezt, hanem Asolót, Cenedát (szintén a trevisói tartományban) és Querot (most Belluno tartományának Feltrenevű kerületében a Piave mentén) is elfoglalta, Trevisót vette ostrom alá. Ennek hatása alatt Carrarai Ferencz, Pádua ura jul. 30-án szintén szövetkezett Lajossal. Trevisó ostroma sokáig húzódott eredmény nélkül. Lajos, ki ezalatt sok veszélynek volt kitéve, elfogadta Albert osztrák herczegnek azt a tanácsát, hogy hagyja el Trevisót és térjen vissza Magyarországra (1356 aug. 23). A főparancsnoksággal a már ismert Szügyi és Vásári Tamást bízta meg. Az ostrom azzal végződött, hogy mindkét fél nov. 11-től 1357 ápr. 10-ig tartó fegyverszünetet kötött.⁴

Suchenwirt szerint Ellerbachii Burkhard Pupilin, ki 1353-ban

¹ *Anjou-kori Diplom. Eml.* 2. k. 467. l.

² *Óváry* : Oklevélmásolatok. 1. k. 47. l.

³ *Óváry* 1. k. 47., 48. l.

⁴ *Óváry* 1. k. 48., 49. l.

és 1354-ben Lajosnak a szerbek ellen indított hadseregénél is tartózkodott, de az ellenséggel nem jutott közvetlenül harcba, szintén jelen volt Treviso ostrománál és ennek bevégezte után is Olaszországban maradt. Azt olvassuk, hogy Olaszországban, Lombardiában, Treviso előtt és egyéb helyeken ellenségeire sújtott. Láthatták, hogy a hadigépeken állva, ként, szurkot és tüzet oltott és mindezt oly gyorsasággal és merészséggel tette, hogy páncélja, czimere és ruházata nyilakkal volt teli; sok félénk hőssé vált, a mikor látta, mily erőteljesen tud vívni az ellenséggel. Motta vára előtt (a trevisói határban) addig segítette barátait, míg véglegesen győztek. Serravalle előtt alaposan megismerték ellenségei; áttörette a csapatot úgy, hogy sokan saját kárukra tapasztalták, hogy a nyilak száz halált okoztak. Mindnyájuknak, Gibellineknek és Welfeknek el kellett ismerniök fölényes derékségét. Vicenzánál átúsztta a Brenta folyót és rajtaütöttek 600 ellenségen, a kik közül számosan elestek vagy fogságba jutottak. Serravallet másodszer is megostromolta, a mely alkalommal számos súlyos követ a völgybe hajtottak és sok lövés esett úgy, hogy számos lovag vérét öntötte és a nyilak sokasága nem egy karba és czombba fúródott bele: itt történt, hogy mindig mások előtt kezdte meg a támadást.

Ugyanazon forrás szerint a már fent említett *Cilly Ulrik* is részt vett az 1356-iki olaszországi hadjáratban. Azt mondja Suchenwirt, hogy Ulrik készségesen és dícsvágygyal eltelve állott a magyar király szolgálatába Isztria ellen, a honnan Trevisóba követte a magyar sereget és nagyfokú érdemeket szerzett.

Itinerarium: Jan. 16.: Győr; jan. 17., 19., 26.: Pozsony;¹ febr. 6.: Visegrád; febr. 26.: Buda; márcz. 1., 6.: Buda; márcz. 28.: Köpcsény (Moson megyében); márcz. 31.: Visegrád; ápr. 10., 15., 17., 24.: Visegrád; jun. 4.: *Zágráb*; jun. 11.: Visegrád;² jul. 4.: *Conegliano*; jul. 15.: *Bihács* (óvatosan kezeljük); jul. 27.: *Treviso alatt*; aug. 1.: *Trevisói tábor*; aug. 3.: *Treviso*; szept. 12.: Visegrád (óvatosan kezeljük); okt. 26., 28.: *Zágráb*; nov. 4.: *Zágráb*; nov. 27.: Visegrád; decz. 28.: Visegrád.

¹ *Sztáray Okltr.* 1. k. 248. 1. szerint Visegrád; kancelláriai keltezés.

² *Anjou-kori Okmtr.* 6. k. 484. 1. és *Zichy Okltr.* 3. k. 115. 1. Ezt óvatosan kell venni.

1357.

Hadjárat a tengervidéken. Már az előbbi hazai okirati adatokból kiderült, hogy az 1356-ban Velence ellen indított hadjárat ebben az évben be nem fejeződött, hanem 1357-re is átterjedt.

1. A pápa 1357 máj. 1-én köszönetet mond Lajosnak, hogy a szentszék segélyére csapatokat küldött neki. Az esztergomi érseknek pedig azért mond köszönetet, mert Lajost rábírta, hogy neki segítőcsapatot küldött.¹

2. A pápa 1357 máj. 17-én írja Lajosnak, hogy követét, az erdélyi prépostot fogadta. Megtudta tőle, hogy Lajos sereget küldött Ordelafo Ferencz (Forli ura) ellen; kéri egyúttal, hogy seregeit, míg Ordelafo teljesen tönkre téve nincsen, hagyja a pápa szolgálatában.²

3. A pápa 1357 jun. 11-én újonnan kéri Lajost, hogy csapatait továbbra is tartsa vissza Olaszországban.³

A Trevisóval kötött fegyverszünet leteltével a hadi műveletek újra megindultak. A mit ezekről tudunk, többnyire krónikák adataiból ismeretes, úgy hogy az időmeghatározás sokszor nehézségekbe ütközik. Szügyi-Vásári Tamás, kit Lajos 1356-ban fővezérül Treviso előtt hagyott, a fegyverszünet letelte után az ostromot újra megkezdte a nélkül, hogy döntő sikereket ért volna el. Egyik hazai korirat szerint *Chel fia János fivére (germanus) Pál* lövag⁴ ezen harcok alatt a Brenta folyóba veszett. A helyzet akkor kezdett jobbra fordulni, a midőn Kont Miklós nádor új erősítéseket hozott. Kiéheztetéssel elfoglalták Serravallét, Mestre is megadta magát; de Castelfranco-Venetót nem sikerült elfoglalni, minek az lett a következménye, hogy a nádor szept. 21-én Castelfrancot elhagyta, a fővezérré lett Szügyi-Vásári Tamásnak adta át és hazájába tért vissza. A királynak a hadjárat sikertelensége persze nem tetszhetett; azt hihette, hogy a nádor nem az erre

¹ Történelmi Tár 1895. évf. 262. l.

² Történelmi Tár 1895. évf. 262. l.

³ Ugyanott 263. l.

⁴ Pórnak az a véleménye, hogy alatta az Ákos nb. Cselén fia Sándor fia János fivére értendő; több rendbeli oknál fogva nagyon valószínűtlen.

alkalmas ember. Olaszországba küldte tehát Hémfi Benedeket,¹ hogy ő vezesse a hadműveleteket. De ez sem érvén el döntő sikert. Lajos újra visszaküldte Szügyi Tamást, a ki azonban csak a megszállt területeket tudta védeni a nélkül, hogy a velenceieket legyűrte volna. Nem is lett volna a hadjáratnak kedvező eredménye, ha több dalmát város a velenceiek elleni gyűlöletükből a magyarokhoz át nem pártolt volna. Zárát már régebben ostromolták Lajos csapatai, a miben őket Carrarai Ferencz segítette; a város szept. 17-én adta meg magát. Itt érte hősi halál Ellerbachi Bukhard Pupilint.² Zára után Nonára került a sor, melyet Csúz János dalmát-horvát bán ostromolt.³ Egyik levelét decz. 14-én a Nonát ostromló táborban keltezi. Még ezen ostrom közben adta meg magát *Sebenigo* is. Midőn aztán 1358 januárban Brazza és egyéb dalmát városok is Lajoshoz pártoltak, megdőlt a velenceiek harca kedve, a mire Lajos 1358 febr. 18-án a békeszerződésre megesküdött.

Már fentebb láttuk, hogy a pápa a magyar királytól segítőcsapatot kért. Lajos teljesítette a kérést, a mennyiben *Lackfi (II.) Miklós*, István vajda fia vezérlete alatt, a pápa érdekeiért erélyesen sikraszállt Albornozy Egyed bibornoknak († 1367) tekintélyes segélyhadat küldött. A pápa ellenségei *Landaui Konrád* német

¹ Lajosnak e kedvencz embere, a Veszprém megyében törzsökös Döbrentei Himfy-család egyik sarja. 1358-ban visegrádi várnagy; később bolgár bán. Atyja: Heym (= Hém) fia Pál.

² Fiai később Magyarországbán találhatók. Közülök Vilmos 1369-ben testőrtiszt. Nevezett évben megkapja Lajostól a vas megyei Monyorókerék nevű várat és várost (későbbi német neve: Eb(e)rau). Utódai a legelőkelőbb főurak sorában találhatók. A családnak a magyar ága III. Jánossal halt ki 1499-ben.

³ A király 1357 jul. 2-án Pozsega várában tanúsítja, hogy Csúz János horvát bán tisztjei: *András fia István* saját, úgy mint rokonai (proximi). *Kene fia Miklós* és *Gyfiák (= Ják) András fia Miklós* előtte megjelentek. Kiemeli azokat a hű szolgálatokat, melyeket rokonai *vele egyúttá* királyelleneségei, a *velenceiek ellen* az ország határain teljesítettek és kéri a királyt, hogy ennek elismeréséül őket egy ellenük hozott bírói marasztaló ítélet következményei alól mentse fel. (Fejér IX. 6. k. 89., 90.) Megjegyezzük azonban, hogy Csúz János, László nyitrai püspök és Szerecsen pécsi kamarafőnök és temesi várnagy által 1370 jun. 10-én (Vjesnik 1908. évf. 88) Avranában kiállított okirat szerint 1370 előtt csak dalmát-horvát *al-bán* volt.

zsoldosvezért¹ fogadták szolgálatukba. Miklós azzal nyitotta meg hadműveleteit, hogy seregének felét Landau ellen, a másikat pedig Cesena ellen küldte. Landau a magyar király közvetítésével békét kötött és elhagyta Olaszországot. Miklósnak 1357-ben véghezvitt dolgainak egyéb részleteit nem ismerjük.

Itinerarium: Jan. 22., 25., 26.: Visegrád; febr. 19., 22.: Bécs; febr. 26.: Visegrád; márcz. 3.: Buda; márcz. 5., 7., 14., 17.: Visegrád; márcz. 19.: Buda; márcz. 28., 30., 31.: Visegrád; ápr. 6., 24., 29.: Visegrád; máj. 2., 8., 9., 16., 17., 19.: Visegrád (19-én Buda is); máj. 27.: Visegrád; jul. 2.: *Pozsegavár*; jul. 19., 21.: Visegrád; aug. 16.: Buda; okt. 9.: Turtó;² okt. 23.: Visegrád; nov. 28.: *Zára*;³ decz. 14.: *Nona előtti tábor*; decz. 21.: Visegrád.

1358.

a) *A szerbek elleni hadjáratra* csak kevés hazai okirati adatunk van.

Csúz János dalmát-horvát bán és Halomföldre ura Kninen 1358 okt. 6-án arról értesíti a velencei államtanácsot, hogy a magyar király a szerb eretnekek ellen indul; kéri a tanácsot, hogy hagyja meg a velencei gályáknak, hogy a tengeren áthaladó magyar hadakat ne bántsák.⁴ A hadjárat fontosabb eseményei azonban csak a jövő évben fejlődtek ki.

Suchenwirt szerint *Cilly Ulrik* is részt vett e hadjáratban.

b) *Olaszországban*. Az itt viselt dolgokról sincsenek lényegesen hazai okirati adataink. Az eseményeket többnyire csak krónikákból ismerjük.

Albornoz biboros 1357 szept. kezdetén otthagyta olaszországi

¹ A bajorországi Landau urai sorában van I. Éberhard († 1321) fia II. Konrád (1321 † 1363), kinek fia, I. Lajos (= Lutz † 1398) szintén mint Landau urá szerepel. Egyenes fiutódai János Ádám személyében haltak ki 1690-ben.

² Turtó 1475. és 1488-ban Békés, 1498-ban Külsőszolnok megyéhez tartozott. Jelenleg Pusztá-Mezőtúr mellett Bánréve felé.

³ *Anjou-kori Okmtr.* 6. k. 626. l. szerint ugyanazon napon *Zágráb*.

⁴ *Magyar-szerb összeköttetések Okltra.* 18. — V. ö. *Anjou-kori Dipl. Emlékek.* 2. k. 524. l.

működését és visszatért Avignonba. Ordellafo keményen tartotta magát Forliban, úgy hogy Alborno utódja, a tehetetlen clugnyi apát még 1357 végén feladta az ostromot. 1358-ban azonban új magyar segítőcsapatok érkeztek és az ostrom újból megkezdődött.

Hogy kik voltak az újabb magyar csapatok vezérei, nem tudjuk. Lackfi Miklós 1358 okt. 6-án még Olaszországban tartózkodott és így bizonyos, hogy tevékenyen részt vett benne; hogy azonban melyik ponton és mikor lépett közbe, nem tudjuk. Egyik kiváló kutatónk¹ azt kérdezi, hogy Forli ostrománál részt vett-e valamely magyar had, mert szerinte nincs erről tudomásunk. Azt hiszem hogy igen, mert 1358 febr. 8-án *István világosvári (Zaránd megye) várnagy*, egyúttal *az olasz Forli várnagyja is*.² Családi hovatartozandóságát nem ismerjük, de nem lehetetlen, hogy a Lackfiak családjához tartozott. Lehet az ismert Micsk bán fia is.

A magyar segély nem sokat lendített a clugnyi apát vállalatán. Ordellafo-nak sikerült a «nagy kompánia» czímén működő zsoldoscsapatot szolgálatába fogadni, mire a pápa Albornozt újra megbízta a háború vezetésével. Munkáját 1358 végén kezdte meg és újra Lajos királyhoz fordult, a ki azonban most csak erkölcsi támogatásban részesítette, a mennyiben egyik emberét, *Tamás fia Miklóst* azzal bízta meg, hogy a zsoldoscsapattal lépjen érintkezésbe; ez sikerült is. Landau Konrád otthagyta Ordellafo-t és kivonult a pápai területekről. Ordellafo 1359 jul. 4-én adta meg magát, a mire Forli ismét a pápa kezére került.

Itinerarium: Jan. 5., 6., 11., 19.: Visegrád;³ jan. 20.: Zára; jan. 22., 30.: Visegrád; febr. 3.: Visegrád; febr. 20., 22.: Zára;⁴ febr. 26.: Visegrád; febr. 28.: Kőrös (Horvátországban); márcz. 3.: (Zárából visszatérve) Buda; márcz. 15., 18.: Visegrád; ápr. 28.: Visegrád; máj. 1.: Buda; máj. 3.: Visegrád; máj. 5., 6., 15.: Buda; máj. 27., 28., 31.: Visegrád; jun. 3., 5., 6., 7.: Visegrád;

¹ Pór. Nagy Lajos. 341. l.

² *Anjou-kori Dipl. Emlékek*. 2. k. 505. l.

³ Ez utóbbi csak kancelláriai keltezés lehetett, mert Lajos már egy nappal később Zárában van. De több mint valószínű, hogy egész január havában Dalmáciában tartózkodott.

⁴ Hogy febr. 18-án és 20-án (Zichy Okltr. 3. k. 103. és Magyar Tört. Tár 9. k. 24-én) Visegrádon volt, kancellária keltezés.

jun. 14. : Pilis ; jun. 19., 26., 27. : Visegrád ; jun. 28. : Ó-Buda ;
 jul. 1., 3. : Visegrád ; jul. 23. : Buda ; aug. 9. : Visegrád ; aug.
 13., 14. : Lipse (Zólyom megye) ; aug. 20. : Székesfehérvár ;
 aug. 27. : Ó-Buda ; okt. 7. : Visegrád ; okt. 14. : Temesvár ; nov.
 1., 19., 22. : Visegrád.

1359.

a) *A szerbek ellen.* A tavalyi hadjárat folytatása.

1. Az országbíró 1359 máj. 8. körül az *Aba nb. Petőcz* fiait és a szintén *Aba nb. Bertóti Egyed* fiai között fennforgó perben halasztást rendel el¹ tekintettel arra, hogy *Petőcz fiai közül Mihály* (a *Fricsi-család őse*) a szerb király ellen indított hadjáratban *Kont Miklós* nádor kíséretében részt vesz.

2. A király aug. 29-én meghagyja a leleszi konventnek, hogy Ung megye, különösen pedig *Csicseri Domonkos fia János* panaszára tartson vizsgálatot és idézze meg *Druget Miklós* néhai országbíró fiát *Jánost* és *Druget János* nádor fiát *Jánost*, a kik sok egyéb hatalmaskodás között *Csicseri Domonkos* fiát *Jánost* és annak fivérét *Rácországba* utaztában, szabad úton, *Szentes* birtokon, ennek *Szentesligete* nevű erdejében megtámadták, *Domonkos* fia *Istvánt* megölték, *Jánost* pedig halálosan megsebesítették.²

A király maga is részt vett a hadjáratban, a mint ezt *itinerariuma* is bizonyítja. A *Rigómezőig* haladt, de ennek ellenére a hadjáratnak nem volt állandó jó eredménye.

b) *Erdélyben.* A velencei követ 1360 jan. 16-án a signoriához címzett levelében többek között jelenti: «A bán (*Szécsi Miklós* horvát-dalmát bán) arról értesít, hogy a király az erdélyi részekben levő hadsereghez ment. Nem tudom azonban, úgy van-e? mert itt nem tudhatom meg mindig az igazat».³ Igaza volt, mert *itinerariumából* tudjuk, hogy már 1359 nov. végén Erdélyben tartózkodott. Hogy az Erdélyben összpontosult hadseregének mi volt

¹ *Fejér*: Cod. dipl. IX. 3. k. 129. l.

² *Történelmi Tár.* 1900. évf. 408., 409. l. V. ö. *Magyar szerb összeköttetések Okltra.* 19. l.

³ *Óváry.* 1. k. 51. l.

a rendeltetése, nem tudjuk, de nem szenvedhet kétséget, hogy éle az oláh fejedelem ellen irányult.¹

Itinerarium: Jan. 5., 12.: Visegrád; febr. 3., 7.: Visegrád; márcz. 13.: Ó-Buda; márcz. 13. után: Buda; márcz. 27., 29.: Visegrád; ápr. 3., 5., 7., 28., 29.: Visegrád; máj. 7.: Buda; máj. 15.: Visegrád; máj. 1. és 28. között: Szekeső (Tolna megye); máj. 31.: *Szalánkemén* (Szerém megye); jun. 15.: Buda; jun. 25.: *Rudniki főhadiszállás* (Szerbia); jul. 6.: *in descensu exercituuli in Servia* (hadiszállásunkban Szerbiában); jul. 22., 27.: Visegrád; aug. 6.: Nagyszombat; aug. 26., 29., 31.: Visegrád; szept. 29., 30.: Visegrád; okt. 3., 30., 31.: Visegrád; nov. 3.: Visegrád; nov. 29.: *Gyulafehérvár*; decz. 11., 13., 15., 20., 30.: *Gyulafehérvár*.

Az itinerariumra még a következőket jegyzem meg. A raguzaiak 1359 aug. 13-án arról értesítik Lajos királyt, hogy azon idő alatt, *míg ő Szlavóniából Magyarországra visszautazott*, Vojszló nevű szerb főúr, Chelm comese, ellenük nagy igazságtalanságokat követett el.² Ez kétségen kívül jul. 6-ika után történt, a midőn Lajos Szerbiából visszatért.

1360.

a) *Erdélyben*. Tudjuk, hogy Lajos 1359 nov. 29-ike óta Gyulafehérvárott tartózkodott. Az itinerariumból fogjuk megtudni, hogy csak 1360 febr. 14-én érkezett meg Visegrádra, a miből azt kell következtetnünk, hogy egész januárban és február felében Erdélyben tartózkodott. Febr. 27-én a velencei követ Budáról jelentést tesz, a melyben többek között ezeket mondja: «Febr. 2-án érkeztem Budára, a hol megtudtam, hogy a király húshagyó keddre okvetetlenül vissza fog érkezni az erdélyi hadseregtől. A király pénteken, folyó hó 14-én későn este érkezett Visegrádra; úgy a hogy (mert beteg volt) átlovagoltam 16-án. A nádornál jelentkezővén, néhány nap mulva kihallgatást nyertem a királytól.»

b) *Olaszországban*. Visconti Barnabás milánói herczeg vissza-

¹ Hogy Lajos 1359 őszén azért gyűjtött volna Erdélyben sereget, hogy ez évben másodszor is Szerbiába törjön (Pór. 361. l.), alig hihető.

² *Raguzai Okltr.* 11. l.

³ Óváry: I. k. 51. l.

követelte a pápától Bolognát és mert a pápa erre nem volt hajlandó, Barnabás hadüzenettel válaszolt. Seregében 1500 olyan magyar is volt, a kik kétségkívül a velencei háború bevégezete után zsoldos csapatá alakulván, most hozzá szegődtek. A pápa 1360 ápr. 26-án Lajoshoz fordult segítségért. Nem hiába. *Pok nb. megyesaljai Morócz Simon*, a ki 1360 márcz. 29-én még Pozsony megye főispánja volt, szept. 30-án 7000 magyarral már ugyan Bolognában volt, de nem igen használt a pápának. Simon ugyanis nem kapta meg Albornoztól a magyaroknak járó fizetést, a mire Malatesta Galeotto, Rimini urának vezetősége alatt Parmába s Modenába vitette embereit. Miután e vidéket alaposan kiszipolyozták és Albornoznak még mindig nem volt elegendő pénze, újra ott hagyták és három részre szétosztottak. Az eddig «Nagy magyar csapat» ezimén szereplők zsoldos sereggé alakultak és a szicíliai király szolgálatába léptek; a második csapat Visconti Barnabás pártját fogta, Morócz Simon pedig visszatért Magyarországra, a hol később tenger melléki bán lett.

Említettük, hogy Simon magyarjainak egy része, mint zsoldos-csapat a szicíliai király szolgálatába lépett. Tudjuk, hogy akkor az ily zsoldos csapatok Olaszországban hatalmas és sokszor döntő szerephez jutottak és annak a szolgálatába léptek, a ki jobban fizette őket. Vezérek a *condottiere* = (conductor = vezér) nevet kapták, a kik némelykor azon a területen, a melyen harczoltak, az egész közigazgatási és katonai hatalmat is bitorolták. Ki kell emelni, hogy Lajos király idején számos hasonló és olyan német vezér próbált szerencsét az olasz-magyar viszály közben, a kik kalandra vágytak, vagy hazájukban nem igen jól érezték magukat. Lajos szolgálatában találtuk már a *Wolffurti fivéreket*, *Ellerbach* *Burkhard Pupilint*, *Urslingeni Wernert*, *Landaui Konrádot*, *Sulz Fülöpöt* (kit Malispiritusnak hívtak), *Armagnus* = *Arminius* = *Hermann Fretza*, *Hebingert* és másokat. A leghirhedtebb volt köztük *Baumgarteni János*, kit a németek Hannesnek (Hans), az olaszok Anicino Bongardonak neveztek.¹ De Olaszország is hemzsegett a zsoldosoktól.

¹ Az 1207-ben elhalt I. János bolgár czárt a pápa Jo(h)annicius-nak nevezi; Anicino sem más. Baumgarteni János 1349-ben volt Lajos szolgálatában.

1361-ben a következőket találjuk a «Magna societas Ungarorum» (Nagy Magyar Társulat) soraiban:¹

1. *Othimi János fia Miklós* comes és kapitány. Othim ferdített név; annyi mint Athina (ma a verőczemegeyi Vocsin), melyet az Aba nb. Lőrincz volt kir. tálnokmester unokái 1317-ben kaptak. Athinai Miklós 1359 decz. 6-án még Magyarországon tartózkodik.²

2. *Amerigus (Imre) filius Hemerici Cupa*. Minthogy több Kupa helység van, ezt az Imrét nem határozhatjuk meg.

3. *János fia László lovag* (miles). Ismeretlen.

4. *Becse fia István*. A Becse-Gergely nb. és Erdélyben birtokos Virágosberki családban van Becse (1329—1333) fia István (1356—1402), de minthogy Beche esetleg Beke is lehetne, nem vagyunk biztosak benne, hogy a zsoldos a Virágosberkiekhez tartozik.

5. *Laurentius dictus Thus Juthe*. Meg nem határozható. Jut, Juta, Juti s Jutom nevű földrajzi tárgyak most is vannak Somogy megyében. Ha a közlés helyes, akkor ezen Juthe is lehetne az említettek egyike, a mit az is támogatna, hogy Somogy megyében akkor egy (Bő nb.) laki Thúz nevű család is létezett.

6. *Miklós fia Márton*. Ismeretlen.

7. *István fia Miklós*. Ismeretlen.

8. *Michael dictus Elach*. Elach lehet Oláh vagy Ujlak.

Mind a nyolczról határozottan hangsúlyozza a kútfő, hogy magyarok. Két német: *Ente s Filister* (valószínűleg gúnynevek), mint marescalli szerepel köztük.³

¹ *Anjou-kori Dipl. Emlékek.* 571., 584. l.

² *Sopronmegyei Oklir.* 1. k. 316. l.

³ Marescallus vagy marescalus a középkori latinságban annyi mint lovász; később lett belőle magasabb katonatiszt; a németben: marschal, marschalk, a mostani marschall. De a polgári életben is megtaláljuk e megjelölést. A német Hofmarschall pl. valamely fejedelmi udvar gazdasági főfelügyelője volt; ezt alkalmazhatjuk a fenti két németre is és alattuk oly tisztet kell értenünk, a kik a zsoldos csapatnál a gazdaságkezelés teljesítésére voltak rendelve, a mint ezt például a mai *hadbiztosok* végzik. Hogy a magyar királyi udvarban is volt ily méltóság, bizonyítják a következők:

a) Minthogy az Egmont-család a Geldern—Jülich—Zütpheni trónutódlásra vonatkozólag Zsigmond császárnak megígért pénzüsszeget meg nem fizette, Zsigmond 1424-ben «*Henpel marschalq von Ungern*» nevű emberét küldte Nürnbergbe, hogy ott a királyi kinevezési iratokat megsemmisítse

1361-ben még a következők fordulnak elő: 1. *János fia János*; 2. *Nagy Gergely*; 3. *István fia János*; 4. *Péter fia Péter*; 5. *Paulus dictus Thuoria* (ferdített név); 6. *Gergely fia János*; valamennyi a társulat tanácsosai (consiliarii).

1362-ben a következők szerepelnek: 1. *László lovag*; 2. *Emericus de Cupa*, a kit 1361-ben is említenek; 3. *Eliseus fia Miklós*; 4. *Bozdán*; 5. *Cibale fia János*, a ki, ha csak minden jel nem csal, a *Hontpázmán nb. Cibak fia Jánossal* azonos, kit 1335-től 1356-ig ismerünk és a ki a Bihar megyében birtokos palotai Cibak és (E) Sztári családok egyik őse¹; 6. *János fia Péter*; 7. *Demeter fia János*; 8. *András fia István*; 9. *Gergely fia Miklós*; 10. *Gál fia László*; 11. *Georgius Habitid* (ferdített név); 12. *István fia György*; 13. *Benedek*; 14. *András fia János*; 15. *Johannes Furlanus* (valószínűleg olasz ember); 16. *Thomas Cergeri* (ferdített név); 17. *Kis Márton*.

Itinerarium: Jan. 6.: Torda (Erdélyben);² jan. 25.: Marosvásárhely; febr. 2.: Nagyszeben; febr. 14., 16., 18.: Visegrád; márcz. 1.: Buda; márcz. 8., 19., 20., 21., 22., 23., 24., 25.: Visegrád; máj. 8.: Kaproncza; máj. 14., 16.: Nagyszombat; máj. 18., 19.: Visegrád; máj. 21.: az osztrák Seefeld; máj. 22., 26.: Visegrád; jun. 21.: Lipcse; jun. 30.: Visegrád; jul. 2., 22.: Visegrád; aug. 2., 3., 20., 26., 28.: Visegrád; nov. 17.: Zágráb; decz. 6.: a horvátországi Kőrös.

(Windecke Eberhard, Zsigmond életírójának művében). Minthogy akkor Perényi Miklós a király lovázmestere, Henpel (talán helyesen Hempel) alatt csak udvari marsallt láthatunk a fenti értelemben;

b) Mátyás királynak a pápához küldött követe 1462 máj. 27-én «magnifico Ladislao Vexei baron et mareschalco de la corte in suo ambassatore al Summo Pontifice» ugyanazon évi jun. 16-án pedig: «Magnifico Domino Ladislao Vexen Baroni Hungarie ac Mareschalcho et oratori Serenissimi regis Hungarie». Itt a Veszprém megyében birtokos Vezsenyi család egyik tagjáról van szó.

Mátyáskori Diplomatai Emlékek. 1. k. 140., 148. 1.

¹ Támogatja ezt a következő adat is: A midőn 1390-ben egy krasznamegyei és egy középszolnokmegyei embert vádoltak gyilkossággal, az ez ügyben indított vizsgálatban Cibak fia Stári László és Toldi Miklós mester voltak a királyi kiküldöttek (Bánffy Okltr. 1. k. 427—428.). Toldiról pedig tudjuk, hogy 1365-ben a fehér csapatban szolgált.

² Hogy jan. 3-án és 6-án Visegrádon volt, csak kancelláriai keltezés.

1361.

A szerbek ellen. Hogy meddig tartott 1359-től 1361-ig a szerbek elleni harcokban beállott szünet, nem tudjuk pontosan. Az utóbbi évről szólnak a következő adatok:

1. Az esztergomi káptalan 1361 máj. 5-én jelenti a királynak, hogy a bars megyei Péli Dezső fiai részére határjárást tartott. Az erről szóló okiraton olvassuk: «ad quindenas residence die solvit». ¹ E rossz fogalmazásból mitsem tudunk meg.

2. Az országbíró mondja 1361 máj. 8-án Visegrádon, hogy az Alsóindvai Miklós bán fiai (István és János) és a Zicsiek (Páska fiai László s Jakab, valamint Zajki Gál fia Páska) között folyó ügyben a Rácország ellen *jelenleg* harcoló kir. sereg oszlásának quindenájára halasztást engedélyez. ² — Ugyanezen ügyben jun. 20-án határozatot hoz, melyben mondja, hogy az ügyet 1361 jan. 13-án kellett volna letárgyalni, és hogy ezt 1362 máj. 1-ére halasztja. ³ — Ebből kitűnik, hogy a hadjárat 1361 június végén még javában folyt.

Itinerarium: Jan. 2., ⁴6.: Zággráb; jan. 10.: Fejérvár; jan. 23., 28.: Visegrád; febr. 2., 3., 13.: Visegrád; márcz. 7.: Nagyvárad; márcz. 30.: Visegrád; ápr. 15.: Nagyvárad; ápr. 21.: Paks; máj. 5.: ⁵Visegrád; máj. 6.: elutazott Visegrádból «ad nemus in venationem (valamely erdőbe vadászni)»; ⁴ máj. 20., 22.: Visegrád; jun. 20.: Lipcse; jun. 21.: Kövesd (valószínűleg Borsod megyében); jul. 1., 17.: Visegrád; aug. 9.: Zólyom; szept. 9., 10.: Buda; szept. 29.: Zólyom; okt. 7.: Visegrád; nov. 16., 18.: Visegrád; decz. 1., 2., 10., 13., 16., 31.: Visegrád.

¹ *Zichy Okltr.* 3. k. 198. l.

² *Fejér.* IX. 3. k. 284. l.

³ *Zichy Okltr.* 6. k. 8. l.

⁴ Így mondja *Anjou-kori Diplom. Emlékek.* 2. k. 578. l., de keltezése megbízhatatlan. Azt állítja t. i., hogy vasárnapon elutazott; máj. 6-ika azonban Áldozócsütörtökre esett. Azt is mondja, hogy a király állítólag visszajön Visegrádra jövő szombaton vagy vasárnapon.

1362.

A császár elleni hadjárat előkészületei. Az ez évre eső egynehány hazai okirati adat nem mondja meg, hogy ki ellen irányult az előkészület. Mind a mellett kipuhatoljuk.

1. A nádor 1362 febr. 9-én egy e napra kitűzött ügyet a *jelenleg* folyó hadjáratban működő kir. sereg osztlásának quindenájára halaszt.¹

2. Az egri püspökhelyettes ápr. 3-án tanúsítja, hogy a Kisvárdai László fiai s Daróczy János közötti pert, melyet márcz. 30-án kellett volna tárgyalnia, azért napolja el, mert a király, a mint maga vele közölte, *egynéhány lázadó ellen rövid idő múlva hadba akar szállni* («est habiturus»). A halasztás a hadjárat quindenájáig tart. Itt tehát egyelőre csak a királyt kísérő sereg *mozgósításáról* van szó.²

3. Szatmár megye alispánja ápr. 28-án tanúsítja, hogy a Bátori János és Szekeresi László közötti ügyet e napról a hadsereg leszállásának quindenájára elhalasztja.³

4. A király Zágárból máj. 15-én felhívja az Ugocsa megyében levő nyalábi várhoz tartozó magyarokat és oláhokat, hogy *Hémfői Benedek* szatmármegyei főispán zászlója alá gyűljenek, mert ellenkező esetben a legszigorúbb megtorlással él velök szemben.⁴

5. Az országbíró Visegrádból jún. 17-én a László esztergomi várnagy és a somogymegyei Baráti Barla (=Barnabás) közötti ügyre vonatkozólag a következőket mondja: A pör 1361 aug. 22-én kezdődött, de akkor ugyanazon évi nov. 8-ára halasztották. Ezután újra elhalasztották a *jelenleg* («præsentis») hadbaszállt sereg osztlásának quindenájára, *melynek kihirdetését aug. 22-én még nem ismerték.* Ezután a király, figyelemmel Barla szegénységére s az ügy gyorsabb elintézésére, elrendelte, hogy a tárgyalást 1362 jún. 10-re tűzzék ki, a mi meg is történt.⁵

¹ Fejér. IX., 3. k. 335. l.

² Zichy Okmtr. 3. k. 206. l.

³ Zichy Okltr. 3. k. 207. l.

⁴ Századok. 1894. évf. 503. l.

⁵ Hazai Okmtr. 3. k. 179. l.

6. Az országbíró okt. 13-án a Károlyiak és a szatmármegyei Vitkai István közötti ügyet a *jelenleg* hadbaszállt sereg osztlásának quindenájára halasztja.¹

Itinerarium: Jan. 10., 18., 31.: Visegrád; febr. 15., 20.: Visegrád; márcz. 10.: Buda; ápr. 12.: Buda; máj. 2.: Kaproncza; máj. 8., 15.: Zágráb; jun. 2.: a horvát Kalnik;² jun. 16.: a pozsonymegyei Szempez; jun. 24., 29., 30.: Pozsony;³ jul. 5. 12.: Visegrád; aug. 1.: Buda; aug. 3.: a liptómegeyi Szenicze vadászkastély; aug. 10., 15.: *Trencsén*; aug. 18.: Visegrád; aug. 25.: Buda; aug. 27.: Visegrád; szept. 14., 21.: Visegrád; okt. 13.: Buda; okt. 17.: a hevesmegyei Maklár; okt. 21.: Diósgyőr; nov. 7.: Kassa; nov. 13.: a szabolcsmegyei Kálló; decz. 23.: Visegrád; decz. 31.: Pozsony.

Már fentebb mondtam, hogy az 1362. évi hazai okirati adatok az ellenségről mit sem szólnak. Úgy látom, hogy a következőket állapítjuk meg belőlök.

Lajos király és IV. Károly császár között — a ki egyúttal cseh király is volt — az érintkezés 1360 körül kezdett feszültté lenni. 1361-ben annyira kiélesedett a dolog, hogy néhány cseh rablólovag, kétségkívül Morvaországon keresztül, a magyar határszéli vidéken garázdálkodott. Magától érthető, hogy ezt Lajos fegyveres hatalommal megtorolni iparkodott. Erre vonatkoznak az 1362. évi fenti okirati adataink, a melyek között az április 3-ról szóló azt mondja, hogy a király néhány ellenség (æmul) ellen nemsokára személyesen akar hadbaszállni. A támadók alatt csak a cseheket érthetjük. A király személyes beavatkozása nem történt oly gyorsan, a mint azt április 3-án kilátásba helyezte, mert előbb elegendő megbízható szövetségest kellett keresnie. Ezeknek élén álltak az osztrák hercegek, a kikkel 1362 márcz. 10-én végleges szerződést kötött. A cél a császár megbuktatása volt. Az egyesült seregek nemsokára megindultak. Aug. 10-én és 15-én Lajost Trencsénben találjuk, csapatai pedig Morvaországot kezdték pusztítani s az ország belsejébe hatoltak. Károly fel-

¹ *Károlyi Okltr.* I. k. 254—256. l.

² *Fejér.* IX. 3. k. 304. l. szerint Buda; de ez csak kancelláriai keltezés.

³ *Fejér.* IX. 3. k. 311. l. szerint Visegrád; ez is kancelláriai keltezés.

ismervén a helyzet komolyságát, a további ellenségeskedéseknek azzal vetett véget, hogy idejekorán fegyverszünetet kötött. Végleges békére azonban csak 1364-ben került a dolog.

1363.

a) *Bosznia ellen.* A király 1363 ápr. 13-án az összes hadkötelesek ügyeit azért halasztja el, mert egynéhány lázadó ellen nemsokára sereget fog menesztetni. Azok közé, kiknek ügyét elhalasztja, tartoznak: *Hémfi Benedek*, Pozsony megye főispánja s *fivére, Péter*.¹ Minthogy itt a residenttiát nem említi, világos, hogy csak mozgósításról van szó. Hogy ki ellen irányult a hadbaszállás, kiderül a következő adatokból.

1. Az országbíró 1363 szept. 3-án Hédervári István fiainak Szalóki Pál elleni ügyét, melyet a Bosznia ellen küldött hadsereg 1363 aug. 27-re esett osztlásának 15-ik napjára (= quindenájára) kítűztek, ugyanazon évi nov. 20-ra halasztja;²

2. Az országbíró egy más ügyben mondja: «a boszniaiak ellen indult sereg aug. 27-re esett osztlásának quindenájára»³

1363 júniusban két sereg indult Bosznia ellen. Az egyiket *Lérai Miklós esztergomi érsek*, a másikat pedig *Kont Miklós nádor* vezette. Ozorába törvén, *Szrebeniket* vették ostrom alá, de sikertelenül. A hadjárat részleteit és végleges eredményeit, kielégítő adatok hiányában nem ismerjük; csak a király itinerárja nyújt egynéhány időrendi adatot.

Az időmeghatározásra nézve azonban érdekes a következő boszniai okirati adat:⁴

Tvrtko boszniai bán a Prozor melletti Rámában 1363 aug. 11-én kijelenti, hogy *Hrvatinić Vlkac* hű szolgájának hű szolgálataért abban az időben *mikor Lajos magyar király rátört és Plévába jött Szokol alá*, ajándéku adja Szokolt egész Plévával stb. Az itinerárium fényesen támogatja ezt az adatot.

¹ *Történelmi Tár* 1898. évf. 357. l.

² *Hédervári Oklir.* I. k. 59. l.

³ *Fejér*, IX. 3. k. 377. l. V. ö. U. o. IX. 7. k. 228. és 522. l.

⁴ *Századok*. 1900. évf. 394. l.

Suchenwirt szerint *Cilly Ulrik* is részt vett a boszniai hadjáratban. A szerző szerint a hadjárat a magyarok győzelmével végződött.

b) Arról, hogy Lajosnak ez évben másutt is lett volna hadi vállalata nincs tudomásunk. 1363 decz. 3-án kéri ugyan a velencei signoria a királyt hogy 200 fegyverest küldjön számára,¹ de erről sem tudunk többet.

Ugyanazon napon (decz. 3.) mondja a pápa, hogy Péter cyprusi király kérésére Lajost is felszólítja, hogy a szentföldre indítandó hadjáratban részt vegyen. Sürgeti Lajost, hogy tegye meg; kéri továbbá, hogy Péter szándékának, hogy a hadjáratra hajókat és egyebet gyűjtsön, ne okozzon nehézségeket.²

Itinerarium. Jan. 25.: Buda; febr. 2.: Buda; febr. 11., 17.: Visegrád; ápr. 4.: Visegrád; ápr. 13.: Nagyszombat; máj. 5.: Arad; máj. 11.: Pozsony; máj. 18.: Visegrád; jún. 1.: Visegrád; jún. 2.: Buda; jún. 29., 30.: Visegrád; júl. 8.: *a boszniai Pliva* (a kútforrásban tévesen Plina); júl. 10., *a boszniai Szokol előtti tábor*; júl. 19.: Verőcze; aug. 18., 27.: Lipcse (vadászhelyén); szept. 2.: Visegrád; okt. 1., 2., 4., 10. 13.: Visegrád; okt. 16.: Diósgyőr; okt. 25.: Kassa; nov. 6.: Visegrád; decz. 13., 15., 23.: Visegrád.

1364.

A nádor 1364 nov. 25-én kijelenti, hogy a Bátmonostori László s a kalocsai érsek közötti ügyben a bizonyító eljárást júl. 1-től nov. 18-ra kitűzték, de hogy a király a tárgyalást a *jelenleg működő*

¹ *Óváry.* I. k. 53. l.

² *Történelmi Tár,* 1895. évf. 73. l. A dolognak az volt a háttere, hogy V. Orbán pápa a Szentföld visszahódítására keresztes-hadjáratot akart indíttatni. 1363 márcziusában már abban egyeztek meg, hogy János francia király legyen a hadsereg főparancsnoka s hogy I. Lusignani Péter cyprusi király († 1368.) kezdje meg a hadműveleteket. János király azonban 1364 ápr. 8-án meghalt, Péternek pedig nem sikerült a hadviselésre szükséges költségeket előteremtteni s a pápa is megváltoztatta eredeti szándékát, a mennyiben most már azt kívánta, hogy a nyugati hatalmak inkább a törökök által fenyegetett byzáncai császár segítségére menjenek; vagyis a keresztes hadjárat terve már 1364-ben teljesen csődöt mondott.

hadserg leszállásának quindenájára halasztotta.¹ Ez ismeretlen hadjárat.

Itinerarium: Jan. 16.: Sopron; jún. 21.: Pozsony; febr. 5.: Pozsony; febr. 10.: az ismeretlen Janich; febr. 16-ika körül Nagyvárad; febr. 24., 26.: Visegrád; márcz. 3., 5., 21.: Visegrád; ápr. 5., 18.: Visegrád; ápr. 24-ike előtt: Kaproncza; máj. 7.: Fejérvár; máj. 11.: Visegrád; máj. 17.: Buda; máj. 23.: Győr; máj. 27.: Visegrád; jún. 4., 10., 11.: Visegrád; jún. 26.: Lápese; júl. 6., 15., 21., 22., 23.: Visegrád; júl. 24., 25., 26.: a Fejérmegyében lévő gerencséri vadászkastély; aug. 7., 24.: Visegrád; szept. 4.: Visegrád; szept. 15.: Kassa; szept. 22., 27.: a lengyel Krakó; okt. 3.: a biharmegyei Bagamér; okt. 7.: az abaujmegyei Vizsoly; okt. 10.: Diósgyőr; okt. 18., 26., 27.: Visegrád; nov. 6.: Buda; decz. 11., 12., 13., 15., 27.: Visegrád.

1365.

a) *Oláhország ellen*. A király ez évi jan. 5-én az összes hadköteleseknek megparancsolja, hogy ugyanezen évi febr. 24-én Temesvárra egybegyűljenek és onnan az oláh (= havasalföldi) vajda ellen a harcztérre induljanak.²

Már Károly királynak volt baja Baszaráb János oláh vajdával, ki mindenáron a magyar fennhatóságot le akarta rázni magáról. A közte s Károly között 1330-ban vívott csaták annyira váltak javára, hogy a magyar fennhatóság egy ideig szünetelt és Oláhország fejedelemség lett. Addig, míg Károly élt, nem voltak többé összekocczanások, de halála után Baszaráb János fia és utóda Sándor véglegesen szakított azzal, hogy megtagadta hűbéri kötelességeinek teljesítését.³

¹ *Zichy Okltr.* 3. k. 273. l.

Fejér. IX. 3. k. 470. l., IX. 7. k. 533. l.

³ Csak így magyarázható Lajosnak 1359 aug. 29-én (*Temesm. Okltr.* l. k. 87. l.) kelt oklevele, melyben azt mondja, hogy Sándor vajda őt valamikor nem akarta olismerni természetes urának és hogy Szárna földesúr oláh unokái, kik a magyarok pártján álltak, havasalföldi birtokaikat elhagyván Magyarországra menekültek. Tudjuk, hogy Lajos 1344 nyarán Erdélyben táborozott, a mi kétségkívül a vajda megbüntetésével állott összekötte-

b) *A bolgárok ellen.*

1. Az egyik hatóság 1365 máj. 5-én elmondja, hogy a pilisi apát és *Jakab volt pozsonyi bíró fia István* közötti pert «ration-transitionis ad praesentem exercitum regium, ab octavis festi epiphaniæ domini proxime præteriti ad quindenis rezidentiaë ejusdem exercitus regalis» elhalasztják.¹ Minthogy arról van szó, hogy a bíró fiának a május 5-ikén már működött hadsereghez kellett csatlakoznia s az ügyet 1365 jan. 13-ikáról a hadseregnek osztlása utáni quindenájára elhalasztották, alig szenvedhet kétséget, hogy itt a bolgár háborúról van szó.

2. A nádor mondja 1365 okt. 17-én, hogy az Ilsvafőiek ügyét, melyet a bolgárok ellen küldött hadsereg okt. 6-ára esett osztlásának quindenájára volt kitűzve, 1366 máj. 1-ére halasztja.²

3. Az országbíró 1365 okt. 13-án elmondja, hogy a Hémfi Benedek s a vasmegyei Varsányi Erneszt közötti pört egyik korábbi határozat értelmében a bolgárok ellen indult sereg okt. 6-ára esett osztlásának quindenájára halasztotta. Időközben hozták azt a királyi levelet, mely azt tartalmazta, hogy *Varsányi László (Lackfi) Dénes erdélyi vajdával a Bodon (= Vidin) nevű vár és város védelmezésére Bolgárországba indul* s hogy László atyja, Erneszt fiának távollétében nem hajlandó az ügybe belebocsátkozni, minek következtében a pört 1366 jul. 1-re halasztja.³

4. Az országbíró 1365 okt. 13-án tanusítja, hogy néhai Mieszk bán fia Istvánnak s ennek fia Ákosnak ügyét a bolgárok ellen indult hadsereg okt. 6-ára esett osztlásának quindenájára kitűzték, de a felek akaratára 1366 máj. 1-ig elhalasztja.⁴

tésben, csak hogy a ravasz ember a magyar hadseregnek Oláhországba való betörését be nem várva, jónak találta Lajos elé sietni s alattvalói hűségét kifejezni. A jó viszony talán 1364 végéig tartott. Lajos fenti hadbahívójában azt mondja, hogy Sándor vajda élete vége felé az adófizetést elmulasztotta s hogy fia és utódja atyja nyomdokába lépett. Az új vajda, Ulászló, kit rendesen Lajko-nak neveznek, féltvén ujdonsült méltóságát, nem igen vágyódott a háború után, hanem czélszerűnek látta azt tenni, a mit 1344-ben atyja tett: meghódolt Lajosnak, ki erre rögtön Bulgária ellen fordult.

¹ A pozsonyi káptalan országos levéltára. Capsa 28. fasc. 1. Nr. 51. *Hazai Okltr.* 278. 1.

² *Temesmegyei Okltr.* 104. 1.

⁴ *Hazai Okltr.* 5. k. 146. 1.

5. Ugyanezeket az adatokat találjuk az országbírónak 1365 okt. 17-én Károlyi Simonnak a Vitkaiak elleni ügyében hozott halasztó levelében.¹

6. Böbök István országbíró 1365-ben egy turóczi megyei ügyből kifolyólag a királyi hadsereg residenciájának quindenája utáni 22-ik napján okiratot állít ki.²

7. A király Viddin város alatt 1365 jun. 2-án írja, hogy (a szatmármegyei) *Ujlaki Miklós fia László*, a lehetőség szerint neki s keronájának Bodon (= Viddin) nevű városának megszerzésében s Bolgárország elfoglalásában érdemeket szerzett.³

8. A király Viddin városa előtt mondja 1365 jun. 4-én, hogy egyrészt *Hémfi Benedeknek* Viddin városa s kerülete kapitányának kérésére, részint pedig királyi kegyelemből a sopronmegyei *Ebergöci Andrásnak* és *Jánosnak* megkegyelmez, mert Viddin városnak a most folyó harcok alatt történt elfoglalása körül nemcsak ők maguk, hanem a sopronmegyei *Zsirai Benedek fia István* is, a kapitány szolgálatában kiválóan kitüntették magukat.⁴

9. A király a bolgár Szórény mellett 1365 jun. 23-án elismeri azon érdemeket, a melyeket (a vasmegyei) *Biri János fia Péter* Viddin város elfoglalása és a soká idegen kéz alatt álló Bolgárország visszahódítása körül szerzett.⁵

10. Lajos Lugoson 1365 jun. 30-án Kont Miklós nádornak a bolgár hadjáratban szerzett érdemeiért a viddini jászokat mint örökös szolgálókat adományozza. Azt mondja, hogy midőn a lázadók és hűtlenek ármánykodása folytán Magyarországtól már régen elszakított Bulgária felé felette nagy sereg élén elindult, Miklós nádor összes fegyveres népét és ijászait mozgósítván, a királylyal együtt a harctérre indult. De nemcsak ezek mentek a királylyal, hanem számos rokona, magasabb tisztviselője s háziszolgája is követte őt, kik közül sokan vérüket ontották. A nádor kiváló

¹ *Károlyi Okltr.* I. k. 261. l.

² *Történelmi Tár*, 1902. évf. 221. l. V. ö. *Fejér*, IX. 3. k. 523., 634. l. IX. 6. k. 292. l. IX. 7. k. 246. l., X. 2. k. 779. l. *Zichy Okltr.* 3. k. 282., 283., 284. l.

³ *Történelmi Tár*. 1898. évf. 357. l.

⁴ *Sopronmegyei Okltr.* I. k. 358. l.

⁵ *Történelmi Tár*. 1898. évf. 358. l.

hadvezetésének és serege hősiességének köszönhette Lajos Viddin bevételeit, környékének megerősítését és egész vidékének visszahódítását.¹

11. Ugyanő elmondja 1366 febr. 2-án, hogy (a vasmegyei) *Patyi János fia János*, Viddin város megvásárlásában és a származás jogán a királyt illető, de rég idő óta idegen kéz birtokolta Bulgária visszahódításában sok érdemet szerzett magának.² Itt is az 1365. évi bolgár hadjáratról van szó.

12. Ugyanő 1365 nov. 6-án felhívja a vasvári káptalant, hogy puhatolja ki, vajjon *Szentiráni István* künn van-e *Lackfi Dénes* vajdával Bulgáriában?³

13. A nádor tanúsítja 1365 nov. 4-én, hogy a *Tomaj nb. Losonczy Dezső* s ugyanazon nb. *Szigányi László* között folyó peres ügyet 1364 okt. 9-én kellett volna hosszabb halasztások után elintézni, de a bolgárok ellen indított királyi sereg 1365 okt. 6-ra esett oszlásának quindenájára elnapolták.⁴

14. Suchenwirt szerint *Cilly Ulrik* is részt vett a bolgár hadjáratban, melynek folyamán a magyarok Viddint, a szép bolgár fővárost körülvették; a bolgár király fia a várossal együtt meghódolt. A hadjárat főeredménye az volt, hogy Viddin és környéke magyar kézbe került és hogy Lajos a megszállt bolgár területekből bolgár hánságot alapított.⁵

c) *Hadjárat Olaszországban.* Az alább következő adatok-

¹ *Történelmi Tár.* 1898. évf. 359. l.

² *Történelmi Tár.* 1898. évf. 360. l.

³ *Hazai Okmtr.* 2. k. 82. l.

⁴ *Bánfi Okltr.* 1. k. 255. l.

⁵ Czélszerű a bolgár bánok eddig ismert sorrendjét is e helyen felsorolni; a) 1365—1366: *Lackfi Dénes*, István vajda fia; amellet egyszer Temes megye főispánja is; (+ 1367 kezdetén).

b) *Ennek öccse Imre* (+ 1375 kör.), ki 1366 febr. 9-én Viddin kapitánya, Miháld és Karánsebes várnagya.

c) 1366 dec. 26-án *Hémfi Benedek*, ki ugyanazon évi máj. 24-én csak mint Döbrentei Benedek mester szerepel.

d) 1367 ápr. 15-án *Hémfi Péter*, Benedek fivére.

e) 1367 aug. 30-án *Körögyi Fülöp fia László*. Előkelő család tagja, ki 1341-ben merül fel.

f) 1368—1369 (másodszor) *Hémfi Benedek* (végrendelkezik 1384 jún' 8-án).

ból csak az tűnik ki, hogy Olaszországban 1365-ben több magyar úr kétségkívül saját embereivel olasz földön hadakozott. Két nagy csapat volt: az úgynevezett *angol* vagy *fehér* csapat és a Flórencz szolgálatában lévő s Szent Györgyről nevezett sereg. A fehér csapat fővezére az *angol Hugo Mortimer* volt, a Sz. Györgyről nevezettet pedig *Visconti Barnabás milánói herceg fia Ambrus* vezette. Az elsőben 1365 jan. 8-án a következő magyarok voltak:

1. *Nicolaus de Thodi Ungarus*, a kit általában Arany János hőisével azonosítunk.¹

2. *Michael de Sale*. Ez Szalai lehet.

3. *Lanzelottus de Samusce*. Lancelottus az olaszban annyi mint László; Samusce talán Szamosi vagy Somosi.

4. *Petrus de Marchio*. Teljesen ismeretlen. Lehet a zemplénmegyei Gutkeled nb. Márki-család ivadéka.

5. *Nicolaus de Segoria*. Ez utóbbi alighanem Zagória.

A második, *Sz. Györgyről nevezett csoportban* voltak ugyanazon évi okt. 12-én a következők:

1. *Dominus Lucas de Valco*. Valószínűleg valkómegyei ember.

2. *Michael mariscalcus Ungarorum*. Mariscalcus (= marsall) annyi mint lovászmester.

3. *Petrus de Sala consiliarius dictæ scietatis*, vagyis a nevezett társulat tanácsosa.

4. *Nicolaus de Sala*. Valószínűleg Szalai Miklós, az előbbinek fivére vagy nemzetségi rokona.

5. *Ricardus . . . Michaelis Ungarus*. A hézagot nem tudjuk kitölteni.

mai 6. *Andreas de Sorba*. Teljesen ismeretlen. *Nyilván Sorba admirális rokona*

7. *Johannes Somozola*. Talán a hevesmegyei (Aba nb.) Domszalai-családból való.

¹ V. ö. az *Akadémiai Értesítő* 1913. évf. 172—180. old. megjelent dolgozattal, melyet itt a következő érdekes adattal bővíték. — Mária Terézia 1755-ben Tholdi s nagyszalontai Tholdi Ádámnak és Zsigmondnak a grófi rangot adományozván, többi között mondja, hogy az illetők abból a néhai Tholdi Miklós családjából származnak, kiről mint *kiváló erejű, kézzel és vassal sok hőstettet végzett emberről* a magyar évkönyvek felette dícsérőleg emlékeznek meg. (*Áldácssy Antal: A Magyar Nemzeti Múzeum czímeres levelei* 332—333. l.)

8. *Georgius de Sale*. Valószínűleg Szalai György.¹

Említik azonkívül a következők pecsétjeit is :

a) *Mathias Dalmás*; b) *Petri Montespel*, mely utóbbi alatt valószínűleg a flórenczi kerületben lévő Montespertoli értendő; c) *Johannes de Valco (?)*; d) *Paulus Lanzelus*; e) *Gali de Gula*; talán Gyulai Gál; f) *Nicolai de Sala*; valószínűleg a fenti Szalai Miklós; g) *Georgis de Chelit*.

Itinerarium: Jan. 5., 6., 11., 18.: Visegrád; jan. 30.: a komárommegyei Koppán monostor; febr. 2., 14.: Buda; febr. 17.: Nagyvárad; febr. 23.: Buda; márcz. 1.: Visegrád; (*kancelláriai keltezés*);² márcz. 2.: Nagyvárad; márcz. 15.: Buda; ápr. 26.: *Szalánkemén*; máj. 16.: *Arad*; máj. 30.: *a bolgár Viddin előtt*; jun. 2., 4.: *Viddin*;³ jun. 23.: *a bolgár Szörény mellett*; jun. 30.: *a krassómegyei Lugos*; jul. 5., 12.: Buda; jul. 13., 16., 22., 26., 31.: Visegrád; aug. 27., 29.: Visegrád; szept. 4.: Visegrád; szept. 13.: Pozsony; szept. 17.: Buda; szept. 20., 22.: Székesfehérvár; okt. 28.: Visegrád; nov. 5.: Buda; nov. 6.: Zólyom; nov. 16., 19., 20., 22., 28.: Buda; nov. 30.: Pozsony; decz. 5.: Győr; decz. 16.: Diósgyőr; decz. 17., 20.: Visegrád.

1366.

Hogy Lajos ez évben nagyobb szabású hadjáratot indított volna, arról nincsenek határozott okirati adatok. Ez évi itinerariuma azonban oly váltakozó, hogy egyik-másik hadicézállal való összeköttetését feltételezhetjük.

Itinerarium: Jan. 2.: Visegrád; febr. 1., 2., 15.: Visegrád; febr. 16., 18., 21., 22., 25., 27.: Buda; márcz. 20., 22.: Visegrád; ápr. 2., 12.: Visegrád; ápr. 23., 24., 29.: Gyulafehérvár; máj. 9.: az erdélyi Torda; máj. 10.: Kolozsvár; máj. 16.: Torda; máj. 22., 27.: Kolozsvár;⁴ jun. 3., 6., 7., 11., 12.: az erdélyi

¹ *Anjou-kori Dipl. Emlékek*. 2. k. 625., 639. l.

² *Fejér* IX. 3. k. 501. l. szerint Buda; de ez is csak kancelláriai keltezés.

³ Hogy jun. 15-én és 21-én Budán volt, nem állhat, mert Lajos akkor Bulgáriában tartózkodott (Ráth, 62. l.).

⁴ *Zalamegyei Okltr.* 2. k. 10. szerint máj. 23.: Pécs, de ez nem fogadható el, mert Lajos ebben az okiratban már Lengyelország királyának neveztetik.

Besztercze ; jun. 16., 20. : az erdélyi Görgény ; jun. 24., 26. : Székelyvásárhely ;¹ jul. 3., 9.,² 11., 12., 13., 14., 15. : Gyulafehérvár ; jul. 15. : az erdélyi Alvincz ; jul. 20., 23., 24. : az aradmegyei Lippa ; jul. 27. : Buda ; aug. 12., 26. : Visegrád ; aug. 27. : a hontmegyei Bozók (óvatosan veendő!) ; aug. 28., 29., 30. : Visegrád ; szept. 1. : Visegrád ; szept. 20. : Buda ; okt. 6. : Temesvár ; okt. 10. : a krassómegyei Orsova ; nov. 9. : a krassómegyei Mezősomlyó ;³ nov. 13., 23. : Buda ; decz. 3. : Visegrád ; decz. 6., 7. : a fehérmegyei Vértes erdőben lévő vadászkastély ; decz. 9., 20., 26., 31. : Visegrád.

1367.

Erről az évről sincsenek határozott hazai okirati adataink. Lajos 1367 máj. 5-én azt írja Velenczének, hogy a megrendelt gályákra szüksége van. Miért? nem tudni, ha csak a következő adatra nem vonatkozik, melynek értelmében a már ismert Carrarai Ferencz, Pádua ura, mint Lajos szövetségese, 1367 elején 300 gyalogost küldött Velenczén és Zengen át Lajos seregéhez.⁴

Itinerarium: Jan. 9., 14. : Buda ; jan. 15. : Damásd ;⁵ jan. 16., 25. : Buda ; jan. 28. : Zólyom ; febr. 1. : Buda ; febr. 2., 6., 9., 19., : Visegrád ; márcz. 5., 7., 10. : Visegrád ; márcz. 12. : Buda ; márcz. 16. : Visegrád ; márcz. 17., 23. : Buda ; ápr. 2., 3., 4., 13. : Visegrád ; máj. 11. : Buda ; máj. 27., 29. : Visegrád ; jun. 6. : Pécs ; jun. 17. : Buda és Visegrád ; jun. 29., 30.

a mi csak 1370-ben volt lehetséges. *Pannonhalmi Okltr.* 2. k. 540. szerint máj. 24. : Buda ; *Sztárai-Okltr.* 1. k. 349. mondja, hogy máj. 29-én is Budán volt ; mindkét adat legjobb esetben csak cancelláriai keltezés, mert Lajos ez időben Erdélyben volt.

¹ *Zalamegyei Okltr.* 2. k. 244. mondja, hogy jún. 24-én Pozsonyban volt ; ugyanazt mondja *Fejér IX.* 3. k. : 536. jún. 27-re vonatkozólag ; mindkét adat hibás, mert Lajos akkor még mindig Erdélyben volt.

² *Ráth* 63. l. szerint júl. 9-én : Csanád. El nem fogadható.

³ *Sztárai-Okltr.* 1. k. 350. szerint nov. 8-án Buda ; cancelláriai keltezés.

⁴ *Anjou-kori Diplom. Emlékek* 2. k., 485., 488., 490. l.

⁵ *Hazai Okmtr.* 2. k. 121. l. szerint Buda ; csak cancelláriai keltezés.

Visegrád ; jul. 4. : Marót ; jul. 18. : Predava ; ¹ aug. 20. : Székesfehérvár ; okt. 20., 27. : Buda ; nov. 1. : (az ismeretlen vagy elferdített) Wechlinda ; nov. 2. : Buda ; nov. 5. : Székesfehérvár ; nov. 19., 25. : Buda ; decz. 15. : Kaproncza.

1368.

a) *A boszniai hadjárat.* A király Kapronczán 1367 december 15-én kelt levelében felhívja az erdélyi nemességet, hogy parancsára tüstént hadba szálljon.² Itt tehát mozgósításról van szó, mely az 1368 kezdetén indítandó hadjáratra értendő. Minthogy tudjuk, hogy a nádor egy 1370-ben kiállított levelében azt mondja, hogy egy korábbi perhasztó irata «a Bosznia ellen menesztett hadsereg 1368 máj. 1-ére esett quindenáját» említi, a fenti mozgósítás Bosznia ellen irányult.³ Egy 1391. évi levélben pedig mondja a nádor, hogy a baranyamegyei Laki Péter özvegye néhai Bóbék István országbírónak (1360—1369) egyik levelét felmutatta, melynek értelmében néhai Laki Péternek a boszniaiak ellen indult hadjárat 1368 máj. 1-ére esett oszlásának quindenája utáni 12-ik napján kellett volna valamely ügyet bírósi úton rendeznie.⁴

Egyébként a hadjárat részleteit nem ismerjük.

b) *Az oláh vajda ellen.* Erről számos okirati adatunk van.

1. Opuliai László herczeg nádor 1368 aug. 8-án tanúsítja, hogy a Bátmonostori László s a baranyamegyei Siklósi István közötti ügyet, melyet ugyanazon évi aug. 1-én kellett volna tárgyalni, a *jelenleg* folyó hadjárat oszlásának quindenájára halasztja.⁵

2. Az országbíró tanúsítja 1368 okt. 13-án, hogy Bátmonostori Lászlónak a baranyamegyei Bólyai Dezső fia elleni perét okt. 6-ról a kir. hadsereg oszlásának quindenájára azért halasztja el, mert *Bátmonostori László* a jelenleg működő hadsereghez fog indulni.⁶

¹ Ráth szerint tengerparti helység ; de ez valószínűleg közlési hiba. *Fejér* IX. 4. k. 49. szerint ugyanazon napon Visegrádon.

² *Teleki-Okltr.* 1. k. 158. 1.

³ *Zichy-Okmtr.* 3. k. 388. 1.

⁴ *Zichy-Okltr.* 4. k. 456. 1.

⁵ *Zichy-Okltr.* 3. k. 358. 1.

⁶ *Zichy Okltr.* 3. k. 364. 1.

3. Ugyanazon napon tanúsítja a nádor, hogy a zemplénmegyei Azari Jakab ügyét 1368 okt. 6-ról a jelenleg működő kir. hadsereg osztlásának quindenájára halasztja.¹

4. A csanádi káptalan bizonyítja 1368 szept. 14-én, hogy Szeri Pózsa fia István perét szept. 15-ről a Laich vajda ellen jelenleg indult hadsereg osztlásának quindenájára elhalasztotta.²

5. Az országbíró 1368 szept. 22-én mondja, hogy a Csab nb. zalamegyei Reznekieknek *Kutasi János* ellen folyó ügyét ugyanazon évi szept. 15-ről azért halasztja el a hadsereg osztlásának quindenájára, mert János a Layk vajda ellen jelenleg indult hadsereghez elutazott.³

6. A nádornak 1370 máj. 16-án kelt egyik ítéelőleveléből tudjuk, hogy a Losoncziaiak ügyét a Layk vajda ellen indult hadsereg 1368 decz. 7-ére esett osztlásának quindenájára halasztották.⁴

7. Az országbíró tanúsítja 1369 máj. 8-án, hogy Bátmonostori László peres ügyét a Layk vajda ellen indult seregnek 1368 decz. 7-re esett osztlásának quindenájára halasztották, de a felek kívánságára 1369 máj. 1-éig meghosszabbították.⁵

8. Az országbíró tanúsítja 1368 nov. 25-én, hogy a hontmegyei Zsemberi Péter özvegye és *Bátmonostori János* között folyó pert, melyet ugyanazon évi nov. 18-án kellett volna elintézniök, azért halasztja el ezen hadsereg osztlásának quindenájára, mert János a jelenleg működő hadsereghez fog utazni. Biztosra vehetjük, hogy ez is az oláh hadjáratra vonatkozik.⁶

c) *Bolgárország ellen.* Erről kevés okirati adatunk van.

1. A király 1368 okt. 25-én, vagy nov. 1-én⁷ Bulgáriában a Zokol nevű vár közelében okiratot állít ki, melyben a következőt mondja: Hahóti Miklós fia *Miklós* és az alábbi rokonai: Mihály fia János mester, Othyaz... Csányi Egyed fia, valamint Maróti

¹ *Károlyi-Okltr.* 1. k. 310. 1.

² *Temesmegyei Okltr.* 1. k. 106. 1.

³ *Turul* 2. k. 19. 1.

⁴ *Bánfy-Okltr.* 1. k. 296. 1.

⁵ *Zichy-Okltr.* 4. k. 634. 1.

⁶ *Zichy-Okltr.* 3. k. 365. 1.

⁷ Ha igaz, a mit Fejér IX. 4. k. 119. l. visegrádi tartózkodásáról mond, akkor szokolyi táborozása nov. 1-ére esne.

Domonkos fia Péter megegyeztek abban, hogy egyik ügyükből kifolyólag nemsokára pénzösszeget kellene lefizetni. Minthogy azonban *Hahóti Miklós mester László úr seregében szolgál mint kapitány* és különös és felette fontos ügyben el van foglalva, a fizetést nem teljesítheti, mert a jövő nyolczadikára kitűzött rövid határnap nagyon közeledik, a király megengedi, hogy a határnap a jelenleg működő hadsereg osztlásának quindenájára halasztassék.¹

Ebből kitűnik, hogy Opuliai László hg. nádor hadseregpáncsnok volt és hogy Hahóti Miklós e hadseregben magasabb főtisztii állást foglalt el. Hogy Miklós fent nevezett rokonai is részt vettek volna a hadjáratban, az a fenti adatból ki nem vehető. A *Buzád—Hahót nb. Miklós* zalamegyei ember és hébe-korba a Falkosi (zalamegyei helység) vezetéknevet is viseli. Hogy éppen a nádor seregében szolgált, valószínűleg azzal állhatott kapcsolatban, hogy 1361-ben alnádor volt.² A mi pedig az okirat kiállításii helyét illeti, ma már biztosan tudjuk, hogy Zokol vára nem a boszniai Szokol, hanem a szerbiai alexináci kerületben fekvő Sokó vagy Sokolac nevű rom.³

2. A király 1368 nov. 12-én a bolgár Szörény vára alatt a következőt mondja: *Nagymihályi György fia János* arra kéri őt, hogy a szatmármegyei Gelényes birtoka miatt közte s néhány egyéb érdekelt között folyó per ügyében királyi megbizottat küldjön ki, hogy ellenfeleivel az ügyet elintézzze. Lajos *Pakáni Antal fia Kopasz*t bizta meg az ügy elintézésével, mire ez ugyanazon napon (nov. 12-én) jelentette, hogy az összes érdekelteket, névleg: *Nagymihályi László fia Jakab*ot és *Vetési Pál fiait* Lászlót és Jánost, a bolgár Szörény várral szemben a Duna mellett lévő királyi hadiszállásban találta s az ügyet megbeszélte.⁴

Említett felek a Kaplyon nemzetség sarjai. György fia, János, 1344-ben tűnik fel; 1370 márcz. 16-tól 1376 jan. 12-ig Ung megye

¹ *Századok* 1869. évf. 128., 129. l.

Pór határozottan azt állítja, hogy e Miklós az alsólindvai Bánfi-család tagja, a Buzád-Hahót nb. néhai Miklós szlavón bán fia. Ez nem áll, mert Miklós bán fiai közül egy sem viselte a Hahóti nevet; mindig csak Alsólindvaiak voltak.

² *Thallóczy* a *Századok*-ban 1900. évf. 590. l.

⁴ *Sztáray-Oktr.* I. k. 354., 355. l.

alispánja; 1391 jul. 20-tól 1396 jan. 6-ig ugyanazon megye főispánja. A gelényesi ágból való László fia Jakab 1346-tól 1393-ig ismeretes. Vetési Pál fiai a nemzetség Károlyi-ágához tartoznak. László 1384-ben még él, János 1384-ben már nem.

Itinerarium: Jan. 10. : Visegrád ; febr. 5., 19., 20., 23., 25. : Visegrád ; márcz. 1. : Buda ; márcz. 9., 15., 16. : Visegrád ; márcz. 26. : Gyulafehérvár ; ápr. 16. : Csik-Székely ; ápr. 26., 27. : az erdélyi Szászhalom ; ápr. 28. : az erdélyi Rozsnyó ; máj. 25. : Visegrád ; jun. 4., 8. : Visegrád ; jun. 10. : a somogy-megyei Megyer ; jun. 12. : Visegrád ; jun. 18. : a fehérmegyei Vöröshérvényvár ; jun. 21., 22., 27. : Visegrád ; jul. 5. : Zólyom-Lipcese ; jul. 6., 8., 13. : Zólyom ; jul. 18. : a ligeti vadászkastély¹; jul. 27. : a lipetmegyei Német-Lipcese ; aug. 2., 4. : Zólyom-Lipcese ; aug. 6. : Veszprém (?) ; aug. 9. : Zólyom ; aug. 16., 29. : Visegrád ; szept. 1. : Visegrád ; okt. 25. : Visegrád (óvatosan veendő) ; nov. 1. *táján a bolgár Szokoly vár előtti hadiszállás*;² nov. 12. : *a bolgár Szörény vár előtti táborban a Duna mentén* ; decz. 4. : Engh (Valkó megyében).

Az itinerariumhoz azonban egynéhány helyreigazítást kell fűznöm, a melyek fényesen bizonyítják, hogy helyes itinerariumok nélkül számos hadjárat időrendi egymásutánját alig lehet biztos alapra fektetni. Thallóczy Lajos a Századok 1900. évi 577—615. old., «Nagy Lajos és a bolgár bánság» czím alatti kitünő dolgozatának végén 14 okiratot közöl. Ezekkel az okiratokkal számos esetben igazolni véli az egyes hadjáratokra vonatkozó időrendi meghatározásait ; ezek azonban helyenként nem felelnek meg mindig az eddig ismert kelezéseknek. Elemezzük csak őket :

1. A király Szántó nevű faluban egy judica-vasárnapon levelet ír Hémfői Benedek bolgár bánnak, melyben tudatja vele, hogy Ciergely fia Miklós lovagot (= miles) Lajk oláh vajdához küldötte követségbe. Az okirat évszáma nincs közzétéve, de szerzőnk

¹ Ráth azt hiszi, hogy e Liget a harsói Körmöczbányánál ma is létező Legendel nevű telep. Fejér IX. 6. k. 274. szerint 1382-ben a Liget nevű királyi birtok Körmöczbánya mellett fekszik. Ma e néven ismeretlen.

² *Sopronmegyei Okltr.* I. k. 283. l. szerint Visegrád; de ez csak cancelláriai kelezés.

1368 márcz. 26-ára teszi. Erre nézve mindenek előtt megjegyezzük, hogy Lajos tartózkodási helyeinek sorában «Szántó»-t egyáltalában nem ismerünk. Szántó nevű helység igen sok van és volt. Az oklevél szerint «in villa Zantou». Honnan vette a szerző, hogy ez éppen Pilis-Szántó? Lajos 1368 márcz. 16-án még Visegrádon van; 1368 márcz. 26-án azonban már Gyulafehérvárott¹ van és így találjuk őt egészen 1368 ápr. 28-áig Erdélyben. 1368 márcz. 26-án tehát nem lehetett Pilis-Szántón. Opuliai László hg. nádor ugyanazon napon és helyen írja Benedek bánnak, hogy többszöri kérésére (t. i. a nádoréra) a király neki tekintélyes segítőcsapatokat küldött Bulgáriába és szemére hányja a bánnak, hogy erről a csapatról mindaddig még semmit sem közölt; egyúttal tudatja vele, hogy Gergely fia Miklós lovag Layko vajdához indul mint királyi követ; értekezék vele. Hogy a nádor fenti napon valamilyen Szántó nevű helységben tartózkodott, arról nincs tudomásunk. 1368 márcz. 8-án Visegrádon van, márcz. 13-án Sz. Erzsébetfalun (Pestmegyében), ápr. 27-én a zalamegyei Mándhidán; *de volt 1370 jul. 1-én egy Szántó nevű helységben*² csakhogy, ez utóbbi adatot fenti kérdéses keltezésre nézve nem használhatjuk. Az egésznek magyarázata csak az lehet, hogy — bármikor is volt — Lajos okiratát a nádor kancelláriája adta ki a király nevében Szántón.

2. A király egy meg nem nevezett év jul. 17-én Liget-en tudatja Benedek bolgár bánnal, hogy ennek fivérének, Péternek hozzá (a bánhoz) és a királyhoz intézett levelét megkapta s teljesében tudomásul vette. Ennek válaszaként közli a bánnal, hogy Gergely fia Miklós Heves megye főispánja, Layk vajdának abbéli készségét jelenti, hogy Viddin várába haladéktalanul elszállíttatja az ígért élelmet. Várja Miklós újabb jelentését, melynek vétele után kész hadaival megindulni; felhívja egyúttal a bánt, hogy értesítse az ügyre vonatkozó szándékairól és egyéb körülményekről.³

A szerző szerint itt is 1368 volna a kiállítás éve. Minthogy

¹ *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen* 2. k. 310. l.

² *Történelmi Tár* 1910. k. 115. l.

³ *Századok*, 1900. évf. 605. l.

Lajos 1368 júl. 18-án, egy nappal tehát korábban, a bars megyei lígeti vadászkastélyban tartózkodott és onnan egy György nevű vajdának ír,¹ világos, hogy Benedek bánhoz júl. 17-én írt levele, egyetértőleg Domoszlai Miklós küldetésével, 1368-ra esik.

3. A viddini bírák (Ragusai Péter és egy ismeretlen András) írják Benedek viddini bánnak egy meg nem jelölt év szept. 15-én (nem a mint a szerző mondja: 8-án), hogy Viddin vidékén köz tudomású dolog, hogy a király őt bánnak kinevezte, csakhogy állását még el nem foglalta. Ennek következtében már nem tudják az emberek, hogy mi igaz benne. Michlaus zsupán megérkezése még növesztette a kételyeket. Jöjjön tehát minél hamarább, ha csak azt nem akarja, hogy azt a keveset, a mi visszamaradt, elveszítse. Erre megjegyezzük, hogy Hémfi Benedek bolgár bánná történt kinevezése 1368 márcz. 1-ére esett.² Hogy a bírák levele szintén ez évből való, azért fogadható el, mert a benne említett Miklós ispán minden valószínűség szerint Domoszlai Miklós követ. Nagyon támogatja ezt Lajosnak 1368 decz. 4-én a valkó megyei Eng-en írt levele, melyben a viddini, lagani s fehérvári várnagyokat biztosítja, hogy azon esetre, ha a vár védelme közben elvonulásra kényszerítettetnének, eleve is felmenti őket a hűtlenség alól.

4. A bírák fenti levelének felette érdekes kiegészítésének kell tekintenünk Hémfi Péter levelét, melyet egy meg nem jelölt év okt. 16-ika körül fivérének, Benedek bolgár bánnak ír Bodonyból. Nevezetesen a következőket mondja: a bán kétségkívül már tudja, hogy ő neki Fejérvár nevű vár állapotáról írt, de mai napig, a mint annak lennie kellett volna, erre vonatkozólag a bántól választ nem kapott. *István bán fiai: Miklós és István* nem tudták a nevezett várat saját erejüknel fogva a tőle küldött emberének visszaadni s az ott parancsnokló várnagyuk már azért nem bírta megtartani, mert már nem volt elég élelme; fél tehát (= Péter) attól, hogy a vár a király ellenségeinek kezébe fog kerülni. Hogy ezt megelőzze, Miklós és István mestereknek segítségére kellő mennyiségű puzdrásokkal 60 fegyverest küldött,

¹ *Történelmi Tár*, 1898 évf. 365. l.

² *Temesmegyei Okltr.* 106. l.

hogy Benedek várnagyát *Göböl fia Miklóst*, *Dénes fia Tamást*, ezeknek rokonait és egyéb báni tisztviselőit, kiket ő a vár védelmezésére kiszemelt, a várhoz vezessék. Csakhogy ez nem könnyen fog menni, mert a király ellenségei a várhoz vezető összes utakat kerítésekkel, árkokkal és egyéb műszaki erődítményekkel elzárták. Vagyis nincs abban a helyzetben, hogy kocsikon azonnal élelmiszereket tudna a várba szállítani. Ezen úgy segített, hogy liszttel megrakott 22 lovat küldött a várba s elrendelte egyuttal, *hogy a várba érkezett összes kövőbb lovakat tartsák vissza és szükség esetén egyék meg őket*. Tudtára adja továbbá, hogy a jövő csütörtökön seregével nyílt csatába kell bocsátkoznia s a hűtlenek ellen indulnia, mert ennek a vidéknek összes lakói, különösen a köznéphez tartozók, a tirnovai (= bolgár) fejedelem pártjára állottak és vele egyesültek; úgy mondják, hogy az említett tirnovai fejedelem hét báróját hét zászlóaljjal (= banderium) e vidékre küldte. minnek következtében azon kell lenni, hogy László (= Lajk) havasalföldi (= oláh) vajda, ha nem is többet, de legalább három vagy négy saját zászlóalját engedje át, hogy Isten segítségével sikert érhessenek el.

«*A tegnapi ütközetben*, — folytatja levelét, — *a fejérvári vár előtt* a bán egynéhány házi tisztje megsebesült, több ló megsérült és elesett.»

Minthogy Lajos 1368 decz. 4-én (l. f.) többi között a fejérvári várnagyot is eleve felmenti, több mint valószínű, hogy Hémfí Péter ezen érdekes levelét is 1368-ban írta.

Az itt említett István bán fiai *Miklós* és *István* a Lackfi-család tagjai. István bán az eléggé ismert erdélyi vajda, a ki 1351-től 1352-ig szlavón bán volt. Miklóssal majd alább (1369-ben) találkozunk; István 1369-től 1370-ig a székelyek főispánja, később bán, vajda s nádor; 1396-tól 1397-ig Nápolyi László trónkövetelőnek helytartója Nápolyban; meghalt 1397-ben.

5. A király egy meg nem jelölt év nov. 11-én Temesvárból meghagyja Benedek bolgár bánnak, hogy azon czél elérése után, mely miatt jelenleg a királyi hadsereggel bolgár földön tartózkodik és miután Viddin várát és kerületét biztonságba helyezte, személyesen térjen vissza hozzá; a mennyiben a hadakozó katonák nevezett vár vagy környékének védelmére már nem volnának

szükségesek, engedje őket haza ; ha a királyi tiszteknek egyikét-másikát akarná visszatartani, akkor *néhai András vajda fiát Györgyöt* és *Thomplin-t* tartsa vissza összes embereikkel. Ha a még nála lévő pénzből nem tudná őket kifizetni, akkor írjon a királynak, hogy mennyi költségre van szüksége. E levél keltét a szerző 1368-ra teszi. Megjegyzi azonban, hogy a levél zárlatán pecsét nyomai vannak, a melynek helyén e szavak olvashatók : Relatio Kont palatini (= Kont nádor előadása). E szavak mibenlétét azonban nem tudja megmagyarázni, mert Kont Miklósnak, mint nádornak, utolsó oklevele, a melyet ismerünk, 1367 márcz. 5-én kelt. 1367 márcz. havától 1372 augusztus haváig László opuliai herczeg volt a nádor.

Ezekhez a következő megjegyezni valóm van.

1. Lajos 1368 okt. végén a bolgár Szokol vára előtt táborozott (l. f.), nov. 12-én pedig a bolgár Szörény előtt,¹ tehát egy nappal korábban nem lehetett Temesvárott.

2. 1366 szept. 20-án még Budán van ; okt. 6-án *Temesvárott*. okt. 10-én Orsován, nov. 9-én a krassómegeyi Mezősomlyón : 1366 okt. 6-ika után nem találjuk, hogy 1367. és 1368-ban Temesvárt tartózkodott.²

3. Hémfi Benedek 1366 decz. 26-án bolgár bán és nincs egyetlen egy okirati adatunk arra, hogy ez állásban nov. 11-én nem lett volna.

4. Kont Miklós 1356 márcz. 31-től 1367 márcz 16-ig a nádor ; tehát 1366 nov. 11-én is az volt.

Mindezek alapján, azt hiszem, határozottan kimondhatjuk, hogy ennek az okiratnak helyes keltezése : *1366 nov. 11-ike*.

Benne két magyar alvezér neve is előfordul.

a) *Néhai András vajda fia György*. Ez nem más, mint a már ismert Lackfi András († 1359.) fia, ki mint Kérékegyházi, némelykor mint Németi György 1365-ben merül fel. 1392-től 1393-ig ő a macsó bán. 1399-ben már nem él ;

b) *Thomplin* a Hontpázmán nb. Szentgyörgyi s Bázini Gróf család öregebb Szentgyörgyi ágának sarja. Magyar neve Tamás ;

¹ *Sztárai-Oktr.* I. k. 355. l.

² *Pesty: Krassómegeyi Oktr.* 74., 75. l.

az osztrákok faragtak belőle *«Tömmel»*-t, ami a Tamás bevezetője; a magyarok Tem(p)lin-né alakították át. E Tömmel később (1377) ujhvári várnagy, (1382) kir. kincstárnok, (1384) dalmát-horvát bán és (1385) országbíró.

1369.

a) *Hadjárat az oláh vajda ellen.* Tulajdonképen a tavalyi oláh hadjárat folytatása.

Böbék István országbíró 1369 decz. 28-án tanúsítja, hogy egy pörös ügyet, melyet a Lajk vajda ellen indított hadsereg 1369 decz. 7-ére esett osztlásának quindenáján, 1369 decz. 21-én kellett volna tárgyalnia, 1370 máj. 1-ére halasztja.¹ A hadjárat szerve összefüggésben van az 1368. évi bolgár háborúval és ennek folytatásának tekinthető. Lajko már 1368 második felében, de még 1369-ben is sógorával, a bolgár Sztracimirral együttesen a magyar fennhatóság ellen fellázadt és Viddint megtámadta. Lajos erre azzal válaszolt, hogy 1369-ben két sereget menesztett a szövetségesegek ellen. Az egyiket maga vezette, hogy Bolgárország felől támadja Oláhországot, a másikat pedig *Lackfi Miklós* erdélyi vajda, a ki a mult évben, fivérével Istvánnal együttesen a bolgár Fehérvár ügyében is közreműködött. A vajdával együtt volt a már ismert *Pok nb. Moróc (vagy Móríchidai) Simon* és *Járai s Váragyai Péter*, ki 1360 óta erdélyi alvajda volt. Az utóbbi sereg többnyire székelyekből állt.

Miklós átkelt az erdélyi oláh határon fekvő Jalomnicza folyón, elfoglalta az ennek partján épített erődítményeket és megverte a Dragomér nevű domboviczai várnagy parancsnoksága alatt álló hadsereget. Elbizakodván e sikeren, Miklós azt a hibát követte el, hogy további működésében mellőzte az óvatosságot. Nemsokára nagy nehézségekre akadt, szorosok, mély utak, alig áthatolható cserjések akadályozták a magyar sereg előrehaladását; a viszonyokkal jól ismerős ellenség ezt kiaknázza s így megismétlődött az 1330. évi vészteljes visszavonulás; maga Miklós is elvesztette életét és tetemét alig tudták kiszabadítani az ellenség kezéből.

¹ *Turu*, 2. k. 19., 20. l. V. ö. *Zalamegye Oklir.* 2. k. 55. l. *Sztáray-Oklir.* 1. k. 360., 361., 396. l.

Az üldöző ellenség Lajk személyes vezérlete alatt egészen az erdélyi Talmács-ig hatolt, hol a Szent Miklósról nevezett klastromot elhamvasztotta.¹ Ezalatt a magyar hadsereg másik felének egyik osztálya *Dorozsma nb. Garai Miklós macsói bán* (1360—1375, † 1386.) parancsnoksága alatt az oláhok minden fáradozásainak ellenére mégis átszállott a Dunán, a mire Lajk serege szétoszlott. Az egész dolognak, bár a részleteket nem ismerjük, megint az lett a vége, hogy Lajk meghódolt. Miklós vajdán kívül elestek még: *Járai Péter erdélyi alvajda, Vas Dezső* (a Wass grófi család őse), *Vörös Péter* küküllői várnagy, *Székely Péter* és *László* kiváló tisztek.

b) *Hadjárat a bolgárok ellen.* Már említettük, hogy Lajk vajda 1368—1369-ben a bolgárokkal szövetségbe lépett és hogy Lajos hadserege mind a kettő ellen harczott. Erről a következő okirati adatok szólnak:

1. Lajos 1369-ben említi, hogy seregének oszlása ez évi aug. 27-ére esett;² ez a bolgár hadjáratra vonatkozhat.

2. Lajos 1369 aug. 29-én értesíti Hémfői Péter bolgár bánt, hogy Sztracimir bolgár czárt szabadon bocsátotta, hogy *Hémfői Benedeket* és *Garai Miklós macsói bánt* Sztracimir hazakísérésére leküldötte, *Benedeknek pedig királyi segélycsapatokat bocsát rendelkezésére.*³

3. László hg. nádor 1370 jan. 1-én említi, hogy a zemplén-megyei Lesztemériek és a Nagymihályiak közti ügyet egyik korábbi halasztó levelének értelmében már *a bolgárok ellen indult hadsereg* 1369 decz. 7-ére esett oszlásának quindenáján (1369 decz. 21.) kellett volna elintéznie, de elhalasztja 1370 máj. 1-re.⁴ Ebből következik tehát, hogy úgy a Lajk, mint a bolgárok ellen indult sereg oszlása ugyanazon napra, vagyis 1369 decz. 7-re esett.

Itinerarium: Jan. 18., 25., 28.: Gerencséri vadászkastély; febr. 14.: Buda; márcz. 2.: Visegrád; márcz. 6., 14.: Buda; ápr. 21.: Visegrád; máj. 6., 28., 30.: Diósgyőr; jun. 2.: Verőce; jun. 11., 13., 20.: Visegrád; jun. 22., 24., 26., 28.: Buda; jul.

¹ *Fejér* 11. k. 475. l.

² *Fejér* IX. 4. k. 160. l. 1X. 7. k. 290. l.

³ *Századok* 1900. évf. 607. l.

⁴ *Sztáray-Oktr.* 1. k. 361. l.

5. : Visegrád ; jul. 6. : a barsmegyei Predajnai vadászkastély ; jul. 15. : Lipese ; jul. 21., 22.,¹ 26. : Visegrád ; aug. 29. : Damásd ; szept. 2. : Damásd ; szept. 13., 14., 15. : Pozsony ; szept. 16. : Diósgyőr (?) ; szept. 25. : Buda ; okt. 7. : Buda ; okt. 11. : Visegrád ; okt. 15. : Tuur (= Túr) ; okt. 28. : Kassa ; okt. 29. : Diósgyőr ; decz. 6. : Zággráb ; decz. 18. : Buda.

1370.

Bolgárország ellen viselt hadjárat.

1. A nádor 1370 decz. 14-én mondja, hogy a baranyamegyei Laki Klára és Bátmonostori László között folyó ügyet, a *bolgárok* ellen menesztett hadsereg *decz. 7-ére* esett oszlásának quindenáján kellett volna letárgyalni, de mivel a felek ügyvédei így akarják, elhalasztja 1371 máj. 1-ére.² E szerint a bolgár hadjárat még 1370-ben is folyt.

2. Támogatja ezt a nádornak 1370 decz. 18-án kelt levele, melynek erején a Pomázi Benedek és a Herendi családbeliek közötti pört ugyanazon okból 1371 máj. 1-ére halasztja.³

3. A nádor tanúsítja (1371-ben), hogy a sopronmegyei Nagymartoniak ügyét László hg. nádor «in quindenis residence exercitus regii versus Bulgaros moti et ad octavas festi beati Andreæ apostoli in anno domini Millesimo CCC°LXX° *preteritas* proclamate» elhalasztotta.⁴ Ebből világosan kitűnik, hogy a bolgárok ellen indult hadsereg oszlása 1370 *decz. 7-ére* esett.

Mindezek mellett még sem mondhatjuk határozottan, hogy ezek az adatok nem 1369-re vonatkoznak, mert a nádor fogalmazása nem igen szól ellene.

Itinerarium: Jan. 9., 10. : Buda ; jan. 20., 25., 26. : Visegrád ; febr. 1. : Visegrád ; febr. 11., 21. : Buda ; márcz. 3., 6., 8. : Buda ; márcz. 12., 16. : Diósgyőr ; márcz. 30. : Kolozsvár ; ápr. 4. : Torda ;⁵ ápr. 15. : Gyulafehérvár ; ápr. 23. : az erdélyi

¹ *Zalamegyei Okltr.* 2. k. 36. l. rubrumában tévesen Zalathna.

² *Zichy-Okltr.* 3. k. 412. l.

³ *Zichy-Okltr.* 3. k. 413. l.

⁴ V. ö. *Zalamegyei Okltr.* 2. k. 40. l. és *Anjoukori Okltr.* 1. k. 426. l.

⁵ *Fejér*, IX. 4. k. 232. l. szerint ápr. 10-én Buda és ugyanott 243. l. ápr. 21. : Visegrád csak kancelláriai keltezesek.

Megyes; ápr. 24.: Küküllővár; ápr. 26.: Székelyvásárhely; máj. 10., 11.: Székelyvásárhely; máj. 20.: Buda; jun. 2.: Diósgyőr; jun. 5.: Megyeri vadászkastély (óvatosan veendő!); jun. 17.: Dézsvár (Erdélyben);¹ jun. 24.: a középszolnokmegyei Zilah; jun. 30.: Damásd; jul. 9.: Ráth 65. l. szerint az ismeretlen Karus; jul. 13.: Visegrád; aug. 1.: Visegrád; aug. 2.: a zólyommegyei Seuniche vadászkastély; aug. 30.:² Visegrád; szept. 1., 29., 30.: Buda; okt. 7.: Buda; nov. 17., 25.: a lengyel Krakó; decz. 8.: a lengyel Gniezno; decz. 28.: Diósgyőr.

1371.

a) *II. Károly császár elleni hadjárat.*

1. A nádor tanusítja 1371 aug. 8-án, hogy a nagyváradí püspök és Várdai Miklós és Domonkos közti ügyben 1370 aug. 1-én kellett volna eljárni, de hogy az eljárást királyi parancsra a kir. hadsereg oszlásának quindenájára halasztja.³

2. A király 1371 szept. 4-én megparancsolja az összes hatóságoknak, hogy az erdélyi Nádasiak bármí perét halasszák, mert *mindkét Nádasi a Morvaország ellen indult hadsereghez* indulandók; a halasztás szóljon e sereg oszlásának quindenájáig.⁴

3. A nádor mondja 1372 febr. 9-én, hogy a nagyváradí püspök és a Váradíak közti ügy elintézése a kir. hadsereg oszlásának quindenájára esett; bár e *quindena még nem következett be*, ő mindamelllett az ügyet a felek kívánságára 1372 máj. 1-re halasztja.⁵

4. Egy szintén 1373 febr. 9-én kiállított levélben már közelebbit mond e hadjáratról. Ugyanazon előbbi ügy egy korábbi

¹ Ráth 65. l. szerint jún. 17. és 18.: Diósgyőr; de ez el nem fogadható.

² Így mondja Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen, mely a zólyommegyei Szeniczcel azonosítja. Ráth 66. l. mondja, hogy ez a zólyommegyei Selmecz; Fejér IX. 4. k. 233. l. Geumche Zolien; ugyanott 229.: villa Scemniche; de mivel tudjuk, hogy 1362 aug. 3-án a lipptómegyei Csemicze vadászkastélyban tartózkodott (Magyar Történelmi Tár, IX. k. 212. l.) és e helység némelykor Csernicze néven is szerepel, nem lehetetlen, hogy Seuniche is az.

³ Zichy-Okltr. 3. k. 432. l.

⁴ Te eki-Okltr. 1. k. 171. l. V. ö.: Fejér, IX. 4. k. 331. l.

⁵ Zichy-Okltr. 3. k. 447. l.

ítélőlevél értelmében *a császár ellen* indított sereg febr. 11-re esett osztlásának; quindenáján volt tárgyalandó.¹

5. Az országbíró 1372 febr. 14-én tanúsítja, hogy a zemplén-megyei Csicseriek és a Várdaiak közti ügyet a *csehek ellen* menesztett kir. sereg febr. 11-ére esett osztlásának quindenáján kellett volna elintézni, de a felek akarataira 1372 máj. 1-re halasztja.²

A hadjárat indító oka az volt, hogy Lajos 1371 jul. 2-án az osztrák hercegekkel Károly császár ellen szövetkezett. Hogy az 1371 aug. 8-án (l. f.) említett hadosztlás már összeköttetésben volna, nem bizonyos. Annyit tudunk, hogy Lajos király *Szudár Péter* (ki 1371 jan. 28-án még szlavón bán) és *László herceg vezérlete alatt* sereget menesztett Károly ellen, mely a morvák és csehek ellen harczolt. Nevezetes részleteket nem ismerünk és a harczok már 1371 végén vagy 1372 elején megszűntek, mert a hadosztlás már 1372 febr. 2-ára esett. Károly 1373. évi pünkösdjéig tartó fegyverszünetet kötött.

b) 1371-re valószínűleg a következő haborús esemény is esik. Lajos király 1371 márcz. 9-én elbeszéli, hogy a Sopron megyében törzsökös Nagymartoni-család két tagja: a magyar Miklós és a német Miklós, miután már megelőzőleg számos nemesi birtokon és minden néven nevezendő tulajdonban ballatlanul garázdálkodtak, öltek és pusztítottak, végre annyira mentek, hogy *egy osztrákokból álló nagyszámú sereget* az országba hívtak és ennek segítségével kimondhatatlan kegyetlenkedéseket és büntetéseket követtek el. Ezt már most azzal torolja meg a király, hogy mindenemű vagyoni átruházásait, kivéve a Kanizsaiakkal kötötteket, érvényteleneknek nyilvánítja.³

Itinerarium: Jan. 28.: Veyn-i vadászkastély;⁴ febr. 13.,

¹ *Zichy-Okltr.* 3. k. 448. l.

² *Zichy-Okltr.* 3. k. 451. l.

³ *Sopronm. Okltr.* 1. k. 392. l.

⁴ *Ráth* 66. l. szerint a veszprémmegyei Zircz mellett feküdt; forrását nem nevezi meg, de ez valószínűleg *Fejér* IX. 7. k. 308. l. *Magyar-Zsidó Okltr.* 1. k. 79. l. szerint *Veyn*-i vadászkastély. Ugyanazon évben (júl. 1-én) *Ráth* szerint ismét *Veim*-en van; de ezt nem fogadhatjuk el. A helység *Csánki*: Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában 3. k. 260. l. szerint 1332 és 1337 között mint *Veyn*, 1478-ban mint *Weyn* fordul elő s megfelel a veszprémmegyei zirczi járásban most is fekvő *Veim* pusztának.

24., 28. : Buda ; márcz. 5., 6., 9. : Buda ; márcz. 10. : Várad ; márcz. 17. : Verőcze ; ápr. 5., 9. : Zára ; ápr. 13. : Nona ; (Dalmáciában) ; máj. 3. : Kaproncza ; máj. 20., 24., 26., 28. : Visegrád ; jun. 10., 12. : Trencsén ; jul. 1., 2. : Pozsony ;¹ jul. 9., 15. : Visegrád ; aug. 17. : Visegrád ; aug. 25. : Torna ; szept. 3., 5. : Visegrád ; szept. 18. : az erdélyi Ecsellő vadászkastély ; szept. 21. : Buda ; nov. 1., 11. : Visegrád ; nov. 18. : Diósgyőr ; decz. 8. : az abauj-megyei Főny ; decz. 28. : Visegrád.

1372.

a) *A boszniai hadjáratról* csak egy hazai okirati adat szól. Az országbíró 1372 febr. 25-én tanusítja, hogy Pomázi Benedek leányainak Bátmonostori László elleni ügye, melyet 1372 febr. 18-án kellett volna elintézni, ugyanazon évi máj. 23-ra kellett halasztani, mert *Bátmonostori László a boszniai bán ellen most menesztendő hadsereghez fog csatlakozni*, a mit a királyi levél is tanusít.²

b) *Olaszországban.* Segítőcsapat Carrarai Ferencz Padua urának.

1. A király 1373 jan. 9-én Budán kelt levele *Hémfi Benedek, Szudár György és Lackfi Dénes fia István* számára szól, kik a Pádua urának rendelkezésére menesztett királyi népek kapitányai. Hallotta, hogy Ferencztől pénzt vettek fel ; nem tudja, mily okból, minthogy őket három hónapra elegendő összeggel látta el. Azt akarja, hogy az általa indított segítőcsapatot ő maga fizesse és Ferencztől barmily néven nevezendő fizetést ne kérjenek, ne is fogadjanak el. Ha ez mégis megtörténne, akkor az összeget a király számlájára kérjék kölcsön.³ Az illető okirat kelte 1353. ; de ez nyilván téves, mert az események összegezéséből kiviláglik, hogy csakis 1373 lehet.

Hémfi Benedeket már ismerjük. Szudár György⁴ az ismert Szudár Péter bán öcsese, ki 1370 szept. 2-án és 1373 márcz. 8-án (1382 jul. 15-ig) kir. pohárnokmester ; Dénes fia István pedig a

¹ Ráth 66. l. szerint júl. 1-én a veini vadászkastélyban is lett volna ; ez el nem fogadható (v. ö. az előbbi megjegyzéssel).

² *Zichy Oktr.* 3. k. 451. l.

³ *Történelm. Tár.* 1910. évf. 3., 4. l.

⁴ Nem pedig, mint Pór állítja, az Ákos nb. Böbék György.

Lackfi-család harmadik István nevű tagja, ki 1368-tól 1386-ig kir. lovászmester (l. f.).

2. A király (1373) jan. 16-án ugyanazokhoz intézett levelében felhívja őket, hogy, ha csak lehet, Ferencz és a velenceiek között békét közvetítsenek. Maradjanak helyükön addig, míg őket visszahívja vagy felváltja. Ha pénz kell, vegyen Benedek annyit kölcsön, a mennyire szüksége van; ebből adjon *Imre nádor* és Szudár György embereinek annyit, hogy ne szűkölködjének.¹

Imre nádor (1372 okt. 13.—1375. ápr. 2.) a Lackfi-család második Imre nevű tagja.

Mindkét levélből minden kétséget kizárólag kitűnik, hogy a magyar csapatok már 1372 végén Olaszországban voltak. Támogatja ezt egyéb forrás is,² így a mely 1372 decz. 9-éről mondja, hogy (Hémfői) Benedek magyar kapitány (capitaneus Hungarus) seregével Páduába bevonult, mire a velenceiek visszahúzódtak.

A magyar segélynyújtás azzal vette kezdetét, hogy a király *Lackfi Istvánt* igen tekintélyes sereg élén Felsőolaszországba küldte. Carrarai Ferencz ezt a sereget San-Pietroban helyezte el, hogy innen Treviso felé vonuljon. Nemsokára megérkezett Csanád nb. *Telegdi Tamás* esztergomi érsek 2000 lovassal is. A már fentemlített magyar urakon kívül még *Balog-Semjén* nb. *Kállai Öböl Tamást* is említik, ki 1364-ben Hunyadvár várnagya volt. A magyarok Feltrén, Bellunon és Bassanón át haladtak előre és sikerrel mérköztek meg a velenceiekkel. Nekimentek Treviso ostromlásának, de számuk akkor már esökkenőben volt, mert Hémfői Benedek és Szudár György időközben hazamentek embereikkel. Lehet, hogy ez már 1373-ra esik, de a hadműveletek folytatása kétségkívül 1373-ban történt.

Itinerarium: Jan. 6.: Visegrád; febr. 3.: Visegrád; febr. 20.: Buda; febr. 28.: Visegrád; márcz. 10.: Visegrád; ápr. 15.: Visegrád; máj. 9.: Buda; máj. 15., 16., 23., 26., 31.: Visegrád; jun. 14.: Esztergom; jun. 28.: a barsmegyei Léva; jul. 3.: Bars; aug. 6., 24.: Visegrád; aug. 24. és szept. 3. között:

¹ *Történelmi Tár*, 1910. évf. 4. l.

² *Gloria*: Monumenti della Università di Padova, nr. 80.

Zalathna ; okt. 4. : Ujvár ;¹ okt. 6. : Nagyszombat ; okt. 8. :
a nyitrai megyei Sempte ; okt. 9. : Pozsony ; okt. 16. : Sopron ;
okt. 22. : Gerenesér ;² decz. 15. : Damásd.

1373.

Olaszországban a tavalyi hadjáratot folytatták.

1. A pápa 1373 jun. 2-án értesíti (*Lackfi*) *Imre erdélyi vajdát*,
az *Olaszországban tartózkodó némely magyar harczosok kapitányát*,
hogy a vele megindítandó tárgyalások vezetésével az otrantói
érseket és az urbinoi püspököt bízta meg.³ A keltezésre azonban
megjegyezzük, hogy (II.) Lackfi Imre 1369 jun. 26-tól szept. 3-ig
erdélyi vajda, 1373 febr. 1-től kezdve 1376 márcz. 8-ig pedig
fivére : II. István az. A fenti keltezés tehát inkább arra vall,
hogy a pápa levele 1372-re esik.

2. A pápa 1373 jul. 11-én felkéri *István erdélyi vajdát*, hogy a
vezérlete alatt álló magyar csapatokat a római egyház ellenségei-
nek nyújtandó további támogatásától tiltsa el.⁴

3. Carrarai Ferencznek van egy meg nem jelölt évi jul. 30-án
kelt és *Benedek bánhoz, a királyi seregek kapitányához* intézett
levele, a mely szerint tudomására jutott, hogy a király seregei

¹ *Sopronmegyei Oktr.* 1. k. 400. l. «in suo hospicio regalia», vagyis királyi
szállójában. Ércsekujvár akkor e néven még ismeretlen volt. Fenti Ujvárt
majdnem határozottan azon Ujvárral kell azonosítani, mely valamikor Po-
szony megye ujvári kerületének központja volt. Latin neve Alba ecclesia
(= fehér templom); németül Weiskirchen-nek nevezték; egyáltalában azt
tartják, hogy a most Nyitra megyében fekvő *Holics*-csal azonos. 1336-tól
1338-ig Lackfi István volt a várnagya. Minthogy Lajos okt. 6-án Nagyszom-
baton volt, nagyon is elhithető, hogy két nappal később *Holics*-on tartózkod-
hatott.

² *Fejér IX.* 4. k. 420. l. szerint 1372 nov. 7: *Albert*. Lajos e napon
meghagyja Hermann nb. Lackfi Imre erdélyi vajdának, hogy Pánczél János
neje, Klára, ügyében járjon el. Lackfi Imre 1369 jún. 26-tól 1372 szept. 3-ig
erdélyi vajda 1372 okt. 13-án már nádor (*Zichy Oktr.* 3. k. 471.); ha
tehát Fejér darabja nem hamisítvány, akkor 1372 nov. 7. előtt lett kiállítva.

³ *Archiv des Vereins für Siebenbürgische Landeskunde (Neue Folge)*.
24. k. 598. l. *Regesta Vaticana*. 269. folio 176. l.

⁴ U. o. 559. l. *Secretæ anni tertii*.

páduai területen akarnak állomásozni. Ő a királylyal úgy állapodott meg, hogy a magyarok saját embereivel vállvetve, a király ellenségei ellen Páduán kívüli területen harcoljanak, a mit különben Benedek akkor, midőn seregével Páduába jött, külön ki is jelentett; kéri őt, tegyen úgy, a mint a király mondta. Egyúttal tudatja vele, hogy, *a mint ezt már a bán fiával is közölte*, számos magyar harezos a báni hadsereget elhagyja és hazatér.¹ Az események egymásutánja arra enged következtetni, hogy ez a levél is 1373-ban kelt:

4. A király egy meg nem jelölt év Vincze-napján Gerencséről a következőkhöz ír levelet: a) *Csúz János volt tengermelléki bánhoz*; b) *Hémfi Benedek volt bolgár bánhoz és jelenleg Pozsony megye főispánjához*; c) *(Lackfi Dénes fia István) a királyi lovászmesterhez*; d) *(Lackfi Györgyhöz*; e) *Pető fia Miklóshoz*. Minthogy az ottani (=olaszországi) viszonyokról újabb és megbízható értesítést akar nyerni, felhívja őket, hogy levelének vétele után azonnal küldjék hozzá Csúz János volt bánt; ha ez gyengélkedése miatt nem jöhetne, jöjjön helyette Benedek volt bán, a ki őt az állapotokról és az ott szükséges intézkedésekről alaposan értesítse. Kívánja azonban, hogy a hozzá utazónak osztaga Olaszországban maradjon. Általában meghagyja nekik, hogy addig, míg ellenkező parancsot nem kapnak, Pádua urának támogatását abba ne hagyják, hanem a király szolgálatában nála maradjanak. Egyebet Kis László királyi házitiszt fog velök közölni.²

Itt is megállapíthatjuk a helyes keltezt az események egymásutánjából. A levél 1373-ból való; de Vincze-nap sok van; itt azonban kétségtelen, hogy Lackfi István akkor még nem volt fogságban és így majdnem bizonyos, hogy a levelet 1373 első felében, de mindenesetre jun. 30-ika előtt írták. De meg kell jegyezni azt, hogy Lajos 1372 okt. 22-én is Gerencséren tartózkodott.³ A levélben említett *Pető fia Miklós* kétségkívül (a mint majd alább látjuk) a *Balog nb. Balogi Pető erdélyi alvajda (1337—1342) fia*, kit 1364 máj. 7-től 1372 márcz. 9-ig mint Doboka megye

¹ *Történelm. Tár.* 1910. 5. l.; v. ö. *Azjoukovi Dipl. Emlékek.* 3. k. 50., 52. l.

² *Századok*, 1900. évf. 612—613. l.

³ *Fejér*, IX. 6. k. 169. l.

főispánját ismerünk ; 1364-ben pedig fivéreivel együttesen a tordaranyosmegyei Léta s a dobokamegyei Bálványos várnagya is.

Treviso támadása kezdetben kedvezőnek ígérkezett, de annál vészteljesebb lett az 1373 jun. 30-án intézett ostrom, midőn a velenceiek török csapatoktól támogatva harczoltak. A magyar lovasságot mocsaras területnek szorították, honnan már nem volt menekülés. A fogságba jutott magyar főurak száma igen tekintélyes volt ; köztük találjuk Lackfi István fővezért és Kállai Öböl Tamást. A hadjárat azzal végződött, hogy a hadakozó felek 1373 szept. 21-én békét kötöttek és a magyar foglyok szabadságukat visszanyerték. Lackfi István 1397-ben halt meg mint Nápolyi Laszló helytartója ; Kállai Öböl Tamás 1387-ben végrendelkezett.

Itinerarium: Febr. 3., 7. : Visegrád ; febr. 23. : Diósgyőr ; márcz. 2. : Visegrád ; márcz. 5. : Buda ; márcz. 9. : Bécs ; márcz. 15., 16., 18., 19., 21., 24. : Visegrád ; márcz. 26., 29. : Buda ; ápr. 5. : Buda ; máj. 1. : Buda és Visegrád ; máj. 13. : a grodnai vadászkastély ;¹ máj. 24. : Krakó (Lengyelországban) ; máj. 28., 29. : Diósgyőr ; jun. 21. : Visegrád ; jul. 1., 2. : Zólyom ; jul. 22. : Visegrád ; aug. 11. : a borsodmegyei Szilvás-Várad ; aug. 14. : Visegrád ; szept. 1., 14. : Diósgyőr ; szept. 25. : Visegrád ; szept. 29. : Pozsony ; okt. 1., 3., 6. : Kassa ; okt. 12., 24., 25. : Visegrád ; nov. 1., 2., 6., 8., 15. : Visegrád ; decz. 9., 13., 14., 15. : Visegrád.

1374.

Itinerarium: Jan. 4., 9., 10., 13. : Budá ; febr. 1., 6., 16., 17. : Visegrád ; febr. 20., 26. : Buda ; márcz. 22. : Buda és Visegrád ; márcz. 29. : Visegrád ; ápr. 16., 27. : Buda ; máj. 1. : a biharmegyei Bihar ; máj. 2., 3. : Nagyvárad ; máj. 25. : Lipca ; jun. 15. : Visegrád ; jun. 21. : Léva ; jul. 4. : Zólyom ; jul. 22. : Lipese ; szept. 1., 4., 9. : az abaujmegyei Vizsoly ; szept. 17. :

¹ Így mondja *Anjoukori Dipl. Emlékek* 3. k. 57. l. — Gradna nevű helység van Trencsén és Abauj megyében. Minthogy Lajos ez évi máj. 24-én a lengyelországi Krakóban, máj. 28. és 29-én pedig Diósgyőrben van, nagyobb valószínűség, hogy fenti Gradna az abaujmegyei.

Kassa ;¹ okt. 4. : Buda ; nov. 1., 5., 16. : Visegrád ; nov. 30. : Buda ; decz. 1. : Buda ; decz. 13. : Visegrád ; decz. 23. : Buda.

1375.

Ez évről nincsenek megbízható okirati adataink.

Itinerarium: Jan. 13. : Buda ; jan. 21., 22., 31. : Visegrád ; márcz. 4. : Buda ; márcz. 7. : Visegrád ; ápr. 4. : «Zipice»;³ ápr. 24. : Visegrád ; máj. 1. : Nagyvárád ; máj. 3. : Pozsony ; máj. 15., 19. : Temesvár ; máj. 31. : a krassónegyei Érsmlyó ; jun. 24. : Buda ; jun. 29. : Nagyszeben ; jul. 1. : Szászhalom (Nagyküküllő megyében) ; aug. 1. : Lipcse ; aug. 8. : a lengyel Krakó ; aug. 12., 14. : Kolozsvár ; aug. 28. : Temesvár ; szept. 21., 30. : Buda ; okt. 12. : Visegrád ; nov. 2. : Zólyom ; nov. 25. : Kaproncza ; decz. 6. : Visegrád ; decz. 28. : Diósgyőr.

1376.

Erre nézve sem rendelkezünk megbízható hazai okirati adatokkal.

Itinerarium: Jan. 14. : Krakó ; jan. 26. : a lengyel Sandomir ; jan. 29., 30. : a lengyel Bjele ; febr. 22. : Buda ; febr. 26. : Visegrád ; febr. 28. : Buda ; márcz. 7. : Buda ; ápr. 3., 6. : Buda ; ápr. 24. : Regécz vára ; máj. 1. : Nagyvárád ; máj. 8., 18. : Diósgyőr ; máj. 31. : Visegrád ; jun. 2., 4., 5., 19., 21. : Visegrád ; jun. 22. : Damásd ; jul. 5. : Visegrád ; jul. 9., 19. : Zólyom ; aug. 13. : Zólyom ; aug. 18. : Hatvan ; szept. 4. : Zólyom ; szept. 9. : Lipcse ; szept. 29. : Buda ; okt. 5. : Szentmárton ; decz. 8. : Visegrád ; decz. 15. : Hatvan ; decz. 29. : Diósgyőr.

¹ *Fejér*, IX. 7. k. 369. l. szerint 1374 szept. 18-án Visegrád ; kancelláriai keltezés.

² *Ráth*, 68. l. Szepesnek veszi ; egy más kutató (Kuchelmann János) azt véli, hogy az a hont- vagy nógrádmegyei Sipek. Az okirat tartalma az, hogy az ismert Ákos nb. György Trencsént kapja. Úgy látszik, hogy Szepes elferdítése.

1377.

Erre az évre csak egyetlen egy hazai okirati adatunk van, nevezetesen :

Szepesi Jakab országbíró 1377 máj. 8-án tanusítja, hogy a *Kisvárdai Domonkos* és *Csicseri János* közti pert már ugyanazon évi máj. 1-én kellett volna elintézni, de mert mindkét fél a jelenleg hadbaszállt sereghez készül utazni, elhalasztja 1377 nov. 18-ra.¹ Hogy ki ellen irányult e hadjárat, biztosan nem tudjuk, de több mint valószínű, hogy a lengyelek ellen.

Tudjuk, hogy Lajos anyai nagybátyja III. Kázmér lengyel király 1370-ben meghalt, hogy utána Lajos lett Lengyelország uralkodója s hogy az ország kormányzatát anyjára, Erzsébetre bízta. A lengyelek már eleve sem vonzódtak a királyné kormányzatához, úgy hogy Erzsébet megúnván a dolgot, fiához Magyarországba visszatért. 1376 végén azonban újra átvette a kormányt, de most sem jobb sikerrel. Szerencsétlenségére hozzájárult még egy véstetjes véletlen is, melynek 160 magyar esett áldozatul. Lajos erre tekintélyes sereggel átment a Kárpátokon, hogy Lengyelország belügyeit szabályozza és az oda betört litvánokat megfenyítse. Serege két irányban működött. A lengyelek elfoglalták Chelni várát, ő maga pedig Bjelc-et vette ostrom alá, melynek parancsnoka, a lengyel Narynuntoicz György elvégre Chelmet és Belcet is feladatta. A litván hercegek: Podlachiai Kijesztut és Vladimir Lubart már a magyar király megérkezésének hallatára beszüntették az ellenségeskedéseket. A lengyel hadjáratot az itinerarium is támogatja.

Ez évre vonatkozólag figyelemreméltó a következő adat is. A király 1377 decz. 27-én elmondja, hogy *Oszlopi Trautmann* (= Trochmannus) sopronmegyei birtokos, többrendbeli bűnös és erőszakos tette mellett annyira elvetemült, hogy *Ausztriából számos czinkostársat szervezván*, ezekkel titkos úton Magyarországra tört, itt gyilkolt, rabolt, gyújtogatott és pusztított. Ennek az lett a következménye, hogy Lajos Oszlopot és az ott épített várát

¹ *Zichy Okltr.* 4. k. 16., 17. l.

Hontpázmán nb. Szentgyörgyi Tömlény (l. f.) újvári várnagynak és fivérének, Péternek adományozta.¹

Itinerarium: Jan. 1., 8., 11. : Diósgyőr; febr. 4. : Buda; febr. 20., 22. : Visegrád; febr. 28. : Zólyom; márcz. 1., 17. : Visegrád; ápr. 5. : Visegrád; ápr. 12. : Füred; ápr. 20. : Torda; ápr. 24. : Vizsoly; ápr. 26., 28., 30. : Torda; máj. 1. : Torda;² máj. 9. : Kolozsvár; máj. 17., 18. : az erdélyi Beszterce; máj. 21., 23., 24., 30. : Székelyvásárhely;³ jun. 1., 7. : Diósgyőr;⁴ jun. 16. : Torda; jun. 18. : Kolozsvár; jun. 28. : Kassa; jul. 3. : *a lengyel Sandec*; jul. 26. : *a lengyel Bjelc*; aug. 25. : a zalamegyei Sümeg;⁵ szept. 7., 8. : *Bjelc*; szept. 14. : a sárosmegyei Lipócz vára; szept. 21. : Kassa; szept. 30. : Buda; okt. 4., 7. : Visegrád; okt. 20., 30., 31. : Zólyom; nov. 5., 8., 9., 10., 11., 19. : Zólyom; nov. 28. : a valószínűleg zólyommegyei Dobronya; decz. 12., 18., 21., 27., 31. : Diósgyőr.⁶

1378.

Olaszországi hadjárat. Reá vonatkozólag hazai okirati adatok nincsenek. A dolog úgy történt, hogy Genua és Velence között komoly viszályok támadtak. Lajos király Genuát támogatta, miben őt régi szövetségese, Carrarai Ferencz is követte. Lajos 5000 embere jun. 26-án vonult be Paduába. Vezérek voltak: *Tomaj nb. Losonczy Dezső fia László erdélyi vajda* (1376 jun. 21-től

¹ *Sopronm. Okl.* 1. 445. l.

² *Ráth* 69. l. és *Fejér*, IX. 7. k. 383. l. máj. 1-én Diósgyőr; de ezt nem fogadhatjuk el.

³ *Fejér*, IX. 5. k. 146. l. *Ráth* 69. l. és *Pes y* (Krassómegyei Okltr. 131. l.) szerint máj. 28. és 30-án Diósgyőr; de minthogy még jún. 18-án Erdélyben volt, el nem fogadható.

⁴ Jún. 1-je igen kétes (Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen, 2. k. 471. l.); jún. 7. (Sopronmegyei Okltr. 1. k. 441. l.) igaz lehet.

⁵ Kétes (*Ráth*, 69. l.); *Zalamegyei Okltr.* 2. k. 149. l. szerint aug. 28-án Visegrád; de ez határozottan kancelláriai keltezés.

⁶ *Sztáray Okl.* 442. l. szerint decz. 22-én: Visegrád; kancelláriai keltezés.

1391 márcz. 10-ig) *Alsáni Bálint* pécsi püspök¹ és *Horváti János macsói bán* (1376 jan. 25.—1381 aug. 1.). Ferencz 3000 magyar harczos segítségével megtámadta Mestrét,² mire Visconti Barnabás, Milanó ura († 1385.) a velenceziek pártjára állott. A magyar sereg Brescia vidékét pusztította. Az egyik olasz forrás szerint Horváti János két más magyar főtiszttel egész Montebelloig pusztította Barnabás területeit; ez 1378 aug. második felében történt. Ugyanazon évi december havában újabb 1300 magyar jött Verona segítségére; ezeknek vezérei voltak: *Garai Miklós nádor* és *Szepesi Jakab* országbíró (1373 máj. 8.—1380, † 1380). Ezekről mondja a koríró, hogy Barnabás ellen sikerrel harczoltak. Nevezetes eredményt azonban egyik fél sem ért el; a magyar seregek még a jövő évben is Carrarai Ferencz oldalán működtek.

Erre vonatkozik a következő okirati adat: A raguzai tanács 1378 szept. 25-én Zive Longo raguzai polgár személyében követet küld *Embrich imottai grófhhoz*, kitől Zeech bán nevében is segélyt kér abból az alkalomból, hogy *a genuai hajóhad az Adria vizéibe érkezett*. Imotta nem más, mint a dalmát ragusai kerületi kapitányságban (Stagno táján) fekvő Imotica. Felsőlindvai Szécsi Miklós 1377-től 1380-ig dalmát-horvát bán. Hogy Embrich alatt a magyar, Imre értendő, kétséget nem szenved, valamint az is biztosra vehető, hogy itt a Lackfiak sarjával van dolgunk. II. Imrére, volt bánra, vajdára s a nádorra nem igen gondolhatunk, mert 1378-ban valószínűleg már nem élt; de Lackfi Andrásnak († 1359.) is volt egy Imre nevű fia, ki 1365-ben merül fel, a ki a kerekegyházi vezetéknevet használta és 1399-ben már mint néhait említik. Családjának e néven a harmadik tagja volt.

Itinerarium: Jan. 3., 4., 6.: Diósgyőr; jan. 13.: Szilvás-várad; jan. 24.: Buda; febr. 6.: Buda és Visegrád; febr. 7.: Buda; febr. 10., 11.: Visegrád; márcz. 1.: Buda; márcz. 3., 7., 16.: Visegrád; márcz. 27.: Buda; ápr. 2., 4.: Pozsony;

¹ Így mondja *Gloria*: Monumenti nr. 87. Hozzáteszi még, hogy a bosnyák bán (Tvrtko István) is az egyik vezér volt; de ezt egyéb források nem igazolják. A forrás «macsói bán» helyett boszniait. mond.

² Az egyik olasz koríró szerint (ap. Óváry l. k. 276. l.) a magyarok, Trevisót is elfoglalták; Mestre ostromát pedig azért kellett abbahagyniok, mert a várbeliek oltott meszet öntöttek szemök közé.

ápr. 20., 22., 24. : Visegrád ; ápr. 28. : Buda ; ápr. 29. : Hatvan ;¹ máj. 1., 9. : Visegrád ; máj. 21. : Verőce ; máj. 26., 27., 28., 30., 31. : Visegrád és Buda ; jun. 1. : Visegrád ; jun. 9. : Buda ; jun. 15. : az osztrák Haimburg ; jun. 20. : Regéc ;² jul. 2. : Gradna—Szentmiklós ; jul. 6., 21., 23. : Visegrád ;³ aug. 12., 27. : Visegrád ; szept. 8. : Visegrád ; szept. 12., 20. : Buda ; nov. 3., 5., 14., 15., 16., 17. : Visegrád ; decz. 14. : Visegrád ; decz. 26. : Diósgyőr.

1379.

Olaszországban továbbra is Páduának nyújtottak segílyt.

1. *Nádasdi Darabos Lőrincz* vasmegyei földesúr előadja 1379-ben, hogy akkor, midőn ő Benedek volt bán és Pozsony megye főispánjával együttesen a királyi hadseregben a velenceiek ellen harczolt, őt egy peres ügyben a törvényszék elmarasztalta.⁴

Hémfi Benedek, a kiról itt szó van, kétszer volt Pozsony megye főispánja. Először 1362 nov. 2-től 1365 nov. 29-ig ; másodszor 1379 febr. 11-től 1380 jul. 23-ig ; ekkor már nem volt bolgár bán. Ha már most fontolóra vesszük, hogy Benedeket 1377. és 1378-ban nem említik hadvezérnek, 1379-ben (l. alább) pedig Trevisóban találjuk, akkor több mint valószínű, hogy a jelen adatban említett hadjárat 1379-re esik.

2. Carrarai Ferencz egy meg nem jelölt év aug. 7-én értesíti a magyar kir. seregek parancsnokát, hogy a genuai hajók Chioggia alá érkeztek, mire ő rögtön csapatokat küldött Castelcarro felé. Ebben a hadi műveletben húsz magyar úr is részt akar venni, a mit nekik meg is enged ; de nagyon szeretné, ha köztük lenne a *«dominus Cogne Nicolaus»* ; kéri a parancsnokot, tegye lehetővé, hogy a magyarok mielőbb Páduába jőjjenek, a hol majd vezetőt kapnak, a ki őket Castelcarróba kíséri.⁵

¹ *Magyar-Zsidó Okl r.* 1. k. 96. l. szerint Buda kancelláriai keltezés.

² Hogy e napon Visegrádon volt, csak kancelláriai keltezés.

³ *Tkalčić* : *Monum. civ. Zagrab.* 1. k. 273. l. szerint júl. 26-án Zágráb, de ezt óvatossággal kell venni.

⁴ *Fejér*, IX. 5. k. 323. l.

⁵ *Történelmi Tár*, 1910. évf. 6. l.

Az események egymásutánjából az évszámot most is 1379-re tehetjük. A magyar parancsnok neve már határozatlan; több mint valószínű, hogy ez is Hémfői Benedek. Hogy ki a Cogne Miklós, nehezen mondhatjuk meg. Kétségkívűlinek vehetjük, hogy Cogne nem más, mint a magyar *Konya* keresztnév olaszos alakja, a mi abban találja bizonyítékát, hogy az ismert Katyisz nb. Szécséni Konya fia Ferencz 1403 nov. 16-án (Baguzai Okltr. 139. l.) mint Francho Cognievich fordul elő.

A genuaiak 1379 májusában megújították a velenceiek elleni támadást, melynek döntő eredménye volt. Megnyerték a tengeri csatát. E csapás hatása alatt a velenceiek követséget menesztettek Lajoshoz, hogy a béketárgyalásokat megindítsák. Hogy akkor még tekintélyes magyar haderő volt Olaszországban, bizonyítja az is, hogy a követség magyar fedezet alatt indult el Trevizóból. Az első tárgyalások az Olaszországban működő magyar sereg vezéreivel: Hémfői Benedek és Szepesi Jakabbal folytak, a kik jún. 12-én érkeztek Budára, a honnan máj. 25-től júl. 2-ig a dogeval levelezésben is voltak. A békét azonban sokkal később kötötték meg.

Itinerarium: Febr. 1., 6.: Zólyom; febr. 9.: Visegrád; febr. 20.: Buda és Visegrád; máj. 1., 7., 8., 15.: Diósgyőr;¹ máj. 25.: Visegrád és Buda; jún. 1.: Buda; jún. 6., 7.: Visegrád; jún. 9., 14., 15.: Buda; jún. 21., 23.: Visegrád; jún. 24.: Buda; jún. 29.: Visegrád; júl. 5.: Buda; júl. 31.: Zólyom; aug. 21.: Kassa;² aug. 25.: Gradnaszentmiklós; szept. 4.: Diósgyőr; okt. 10., 14.: Buda; nov. 1.: Zólyom; nov. 5.: Visegrád (óvatosan veendő); nov. 15., 21., 25.: Zólyom; nov. 30.: a harsmegyei Zsarnócza.

1380.

Hadjárat Olaszországban.

1. Szepesi Jakab országbíró 1380 márcz. 14-én tanusítja, hogy a Várdai Domonkos és Daróczi László fiai: Lőrincz, Tamás és Bertalan között folyó peres ügyet ez évi márcz. 7-én kellett

¹ *Anjoukor Dipl. Emi.* 3. k. 169. l. szerint Pozsony; nem hihető.

² *Zichy Okltr.* 4. k. 111. l. szerint aug. 24-én: Visegrád; kancelláriai keltezés.

volna letárgyalni, de mivel *Daróczi Lőrincz és Bertalan urukkal: Szudár Péterrel együttesen az Olaszországban működő királyi hadseregben tartózkodnak*, Tamás pedig nélkülök nem tárgyalhat, elhalasztja az ügyet jövő júl. 1-ig.¹ A Darócziak egy Bereg megyében törzsökös család sarjai, Bertalan 1369-től 1433-ig szerepel, Lőrincz 1353-tól 1420-ig.

2. A király 1380 szept. 7-én Gonzaga Lajos mantuai herceghez levelet ír, melyben a János macsói bán ellen felhozott panaszokra vonatkozólag (a bán Mantua területén garázdálkodott) sajnálatát fejezi ki s biztosítja, hogy a dolog tudtán kívül történt és hogy szigorúan meg fogja parancsolni, hogy Mantua ellen ellenégesen fellépni többé ne merészkedjenek.²

3. A király 1380 szept. 18-án tanúsítja, hogy *Tomaj nb. Lo-sonczi István fia István* (a későbbi dalmát-horvát és szörényi bán) Olaszországban királyi szolgálatban van, miért is összes peres ügyeit 1381 jan. 31-ére halasztja.³

4. Durazzói Károly herceg és (Horváti) János macsói bán az Olaszországban hadakozó magyar seregek fővezérei egy meg nem jelölt év szept. 18-án Arezzó-ból (Hémfi) Benedek bán tisztjeinek meghagyják, hogy zsoldjuk nem fizetése esetén szabad visszatérést engednek nekik, valamint hogy zsoldnemfizetés esetén 15 mérföldnyire Flórenczen túl nem fogják őket táborba vinni.⁴ Az események egymásutánjából kifolyólag ez a levél is 1380-ra esik; abból pedig, hogy nem egyenesen Benedekhez, hanem tisztjeihez fordulnak, biztosra vehető, hogy Benedek akkor már nem tartózkodott olasz földön.

5. János macsói bán és az Olaszországban hadakozó magyar csapatok alvezérei 1380 okt. 10-én kötelezik magukat, hogy Flórencz, Bologna, Perugia, Pisa, Siena és Lucca városoknak birtokait háborgatni nem fogják.

⁹ Névsoruk a következő:

¹ *Zichy Okltr.* 4. k. 136. l.

² *Óváry* 1. k. 54. l.

³ *Bánfi Okl r.* 1. k. 349. l.

⁴ *Történelmi Társ.* 1910. évf. 6. l.

a) Az eléggé ismert *Horváti János macsói bán* generalis capitaneus vagyis főparancsnok.¹

b) *Ladislaus et Lancelotus Bebech seneschalli Ungharorum*. «Seneschallus» akkori időben, nevezetesen a francziáknál, a nemesi csapatok vezére volt. Mindketten az Ákos nb. Bőbék-család sarjai. István országbíró († 1369) fia László, a későbbi abauj- és temesmegyei főispán; meghalt 1401-ben. Ennek fivére, *Ferencz* († 1421 el), 1388-ban ajtónállómester, 1390-ben királynéi tárnokmester és udvarbíró, később macsói bán. Minthogy egy Bőbék Lancelotot (a mi szintén Lászlónak megfelel) nem ismerünk és több mint valószínű, hogy itt László fivérével van dolgunk, biztosnak vehetjük, hogy Lancelot hibás közlés és hogy ez nem más mint Bőbék Ferencz.

c) *Horváti János bán fivére László*. Fivérével együttesen részt vett Lajos király halála után a Mária királynő elleni összeesküvésben (1385); halála évét nem ismerjük. Arról, hogy országos hivatalt viselt volna, csak a következő adatunk van: «Johannes de Horvaty Banus de Machou» 1376—1378 között levelet ír fivérének, melyben ez egy Branus nevű oláh knyéz szélhámoskodásairól értesíti. A levele czíme: «Nagyságos *László bán* úrnak kedves fivérünknek.»² Hogy hol és mikor volt bán, nem tudjuk, de 1382 jún. 14-én azt találjuk, hogy egy horvátországi ügyre vonatkozó okiratban «a Relacio Ladislai bani» szöveget olvassuk,³ ő volt tehát az ügy előadója s alig lehet kétség benne, hogy Horváti Lászlóval azonos. Az is több, mint valószínű, hogy csak macsói albán volt.

¹ Hogy mennyire ferdítették a külföldi, nevezetesen az olasz tudósítók a nevet, igazán feltűnő. Egnéhányan *Herikárt*-nak, mások, ha nem csálódóm, *Hiornard*-nak nevezik. Mindkettőből jó adag képzelőtehetséggel kiérezzük a Horváti név alapos elferdítését. De mit szóljunk Confortus Pulex (Pulci) olasz krónikáshoz (*Muratori*, 13. k. 1247. l.), a ki őt *Samaritanus János*-nak mondja. Ennek magyarázatára egyetlen egy, de felette gyenge alapunk van. Horváti helység tudvalévőleg Valkó megyében feküdt. De 1272 óta ott találjuk *Samaria* helységet is, mely a 15-ik században mint Szentmária fordul elő az okiratban. Nem lehetetlen tehát, hogy Horváti János is valamikor ott birtokos volt és hogy őt helylyel-közzel róla is nevezték; vagyis hogy ez az olasz korírónak is tudomására jutott és hogy ez Szentmáriából az előtte jól ismert Samaritanus nevet faragta.

² *Magyar-szerb összeköttetések Oklir.* 21. l.

³ *Tkalčić*: Monum. civ. Zagrab. I. k. 29. l.

d) *Franchus úr*. Ez a Nógrád megyében törzsökös *Katyisz nb. Szécséni Konya Miklós fia Ferencz*. Felmerül 1369-ben. 1374—1389-ig több megye főispánja ; 1393—1395. erdélyi vajda ; meghalt 1408-ban mint országbíró.

e) *Johannes Petoni úr*, kit Pór határozottan a Nádasd nb. Gersei Pető fiának vesz. De ehhez sok kétely fér. Van ugyan e családban egy Pető fia János, ki 1353-ban merül fel és aki 1405-ben Zala megye főispánja († 1426 el.), de nem szabad elfeledni, hogy vele egyidejűleg akkor még több Pető fia János is élt. Nevezetesen van egy Szántai Pető fia János, ki 1361—1373 között mint a király hű lovagja (miles fidelis) királyi kiküldött Krassó és Temes megyében valamely birtokügyben¹ és valószínűleg azzal a Szántai Pető fia Jánossal azonos, kinek leányával a Bátoriak 1391-ben egynéhány középszolnokmegyei birtokot kaptak. Nagyon figyelemreméltó azonban a következő is. Alább majd meglátjuk, hogy a Gömör megyében törzsökös Balog-nemzetség sarja, *Balogi Pető fia Miklós*, Doboka megye főispánja, 1373-ban a Páduában működő magyar hadsereg egyik osztagparancsnoka. 1364-ben e Miklós fivéreiivel, Lászlóval s *Jánossal* együttesen a tordaaranyosmegyei Léta s a dobokamegyei Bálványos várnagya. Ha már most mindezeket összegezzük, arra az eredményre is juthatunk, hogy Johannes Petonis Balogi Pető fia János is lehet, mert hogy Petoni(s) nem más, mint Pető, biztosnak vesszük.

f) *Georgius de Edrowar úr*. Ez a Győr megyében törzsökös *Héder nb. Hédervári-család ivadéka*. György 1348-tól 1381-ig ismeretes. Hogy közhivatalban állt volna, arról nincs tudomásunk.

g) *Nicolaus Zus úr*. Ez a már ismert *Csúz János bán fia*, a Kőrös megyében birtokos Ludbregi-család őse, kit 1370-től 1381-ig ismerünk és a ki 1384 előtt meghalt.

h) *Nicolaus de Ghuse úr*. Meg nem határozható.

i) *Nicolaus Subegne Kun úr*. A Sopron megyében törzsökös Osl-nemzetségnek volt egy *Szemenyei*-ága, melynek tagjai helylyelközzel a Csikós vezetéknévet is használták ; nevezetesen tette ezt az 1384-ben előforduló Miklós († 1394 el.) ; de volt a nemzetségnek egy Csornai-ága is, melynek tagjai 1349 óta a *Kún* vezetéknévvel

¹ *Temes m. Ok tr.* 129. 1.

éltek ; ezek között van 1389-ben Kún György fia Miklós is. Subegne valószínűleg Szemenye ferdítése. Így csak annyit mondhatunk egyelőre, hogy fenti Miklósunk határozottan az Osl-nemzetség tagja, de ágbeli hovatarozandóságát meg nem határozhatjuk.

j) *Lucas Zun úr.* Előfordul már korábban is Olaszországban ; meg nem határozható.

k) *Paulus de Parachox úr.* Pór határozottan Poháros Pálnak nevezi ; de erre nincs okirati vagy egyéb megbízható kútfőnk. Poháros Péter, ki 1358-ig Abauj megye főispánja volt, eddigi tudomásunk szerint csak Miklós nevű fiút hagyott maga után, ki 1364-től 1382-ig ismeretes és 1382-ben Szaplonczai néven szerepel. Hogy Parachox-nak némi hangtani rokonsága van Pohárossal, nem tagadható, de ugyanazt mondhatjuk Pálóczi-ról is.

l) *Ladislaus Dani úr.* Az oláh származású Dán (= Dániel) megkapta Nago nevű fivérével együttesen a temesmegyei Rékást ; utódai mint Dobozi Dánfiak fordulnak elő. Midőn Zsigmond király 1406-ban Garai Miklós érdemeit felsorolja,¹ kiemeli, hogy megkoronáztatása után *Daan* (= Dán) *fiai László* és *Mihály* Jánki Lászlóval együttesen ellene fellázadtak. Akkor is Horváti János pártján álltak. Már 1371-ben találjuk, hogy néhai Daan comes fiai : Dobozi Demeter, *László* és *Mihály* a Remeteiekkal (a Hémfői család oldalágából) a csanádi káptalan előtt egyezkednek.² Fenti Dani tehát határozottan Dánfi.

m) *Ladislaus Valachus úr.* Oláh János ; meg nem állapítható, mert csak gyér és igen gyenge támasztópontok állanak rendelkezésünkre.

n) *Archa miles úr.* Teljesen ismeretlen. «Miles» annyi mint lovag.

o) *Johannes Aynardi úr.* 1363 okt. 13-án igazolja az országbíró, hogy Tomaj nb. Losonczy Tamásnak Aynard fia János elleni ügyét ugyanazon évi okt. 6-án kellett volna tárgyalni, de hogy a felek kívánatára 1364 jan. 13-ra halasztja.³ Aynard a német Einhard. Azonos-e az itt említett Aynard fia János az 1363-ban szereplővel, meg nem állapítható.

¹ *Hazai Okmtr.* 7. k. 434. l.

² *Temesmegyei Okltr.* 120. l.

³ *Bánfi Okltr.* 1. k. 246. l.

p) *Stephanus Conpot úr*. Ez az *Aba nb. nánai Kompolt*-család egyenes őse ; Zsigmond király alatt volt országbíró.

q) *Johannes Simonis Bani úr*. Ez a már ismert Pok nb. Morócz (némelykor Móriczhidai) Simon fia. Előfordul 1375-től 1425-ig ; meghalt 1437 előtt.

Horváti László és az összes utána felsoroltak «*ex majoribus caporalibus¹ et conductoribus Ungarorum*» valók.

Magyar tolmácsokként működtek *Andreas Ghiorde de Capronza de Ungharia*, a magyar király házitisztje.

r) *A Nápolyból való Dentiz Ferencz.*²

A hadjáratnak az volt az indító oka, hogy Lajos király Szciliára és Nápolyra birt összes jogait a vele nemzetségi rokon Durazzói Károly hirtrege akarta ráruházni és hogy Johanna nápolyi királynő ezt ellenezte. Károly seregében körülbelül 9000 magyar volt ; a többi olasz volt. 1380 júl. elején indult meg Treviso vidékéről, hol a magyarok táboroztak és Vicenza felé vette útját ; innen Montebellóba ment, majd Veronánál átkelven az Etsch folyón, tovább haladt. Szept. kezdetén bevette Károly a Perugiában fekvő Gubbio városát, Arezzo pedig szabad akaratból megadta magát. Károly ezután kis időre Rómába utazott, hogy a pápával tárgyalásokba bocsátkozzon és átengedte magyar csapatait Genuának, hogy távolléte alatt Genuát a milánói Visconti Barnabás ellen védelmezzék. 1380 nov. 11-én érkezett Rómába.

Itinerarium: Febr. 11., 12., 14.: Zólyom ; márcz. 4.: Zólyom ; márcz. 10.: Visegrád (óvatosan veendő!) ; márcz. 13.: Zólyom ; márcz. 17.: Buda ; ápr. 1.: Visegrád ; ápr. 7.: Diósgyőr ;³ ápr. 8., 13.: Visegrád ; ápr. 21., 27., 28.: Buda ; máj. 12., 13., 14.: Buda ; máj. 30.: Zágráb ; jún. 2., 3.: Zágráb ; jún. 13.: Kőrös (Horvátországban) ; jún. 19.: a horvátországi Kálnik ; jún. 26.:

¹ «Caporali» a latin caput (= fej) származottja s itt határozottan fő-tisztet jelent. — A németek később alaposan elferdítették és belőle gyártották a korporált, a mi jelenleg a legalacsonyabb altisztji fokozat ; ugyanezt jelenti a mai olasz caporale is, csak hogy ez mindkét helyen meg nem felelő, mert korporál a latin corpustól származik, ez pedig annyi mint test. Helyesebb volna tehát *káprál*, a mit a magyar káplár helyett is el lehetne fogadni.

² *Anjoukori Dipl. Emlékek*, 3. k. 387. l.

³ *Anjoukori Dipl. Emlékek*, 3. k. 337 l., de óvatosan veendő.

Kőrös ; jún. 27.: Lúpsény ; júl. 15.: Diósgyőr ; júl. 24.: Visegrád ; aug. 3.: a borsodmegyei Kaza ; aug. 9.: Tótlipce ; aug. 12., 14.: Zólyomlipce ; aug. 25.: Gradna-Szentmiklós ; aug. 27.: a zólyommegyei Véglés vára ; aug. 28.: a zólyommegyei Búcs ; aug. 29.: Véglés vára ; szept. 2.: Zólyom ; szept. 7.: Liget kastély ; szept. 9.: Buda (óvatosan vegyük!) ; szept. 12.: Liget kastély ; okt. 13., 21.: Visegrád ; nov. 2., 11., 13., 18.: Visegrád ; nov. 26.: Diósgyőr ; nov. 29., 30.: Zólyom ; decz. 6., 8.: Zólyom ;¹ decz. 21.: Diósgyőr ; decz. 22.: Liget kastély ; decz. 30.: Buda.

1381.

A tavalyi olaszországi hadjáratot folytatták. A pápa 1381 jún. 2-án Durazzói Károlyt királylyá koronázta, minek hallatára Johanna férje, Braunschweigi Ottó, nejeinek seregével Károly ellen vonult ; júl. 16-án bevonult Károly Nápolyba, júl. 17-én pedig Castelnuovot kezdte ostromolni ; aug. végén fogságba jutott Ottó, mire Johanna Károlynak megígérte, hogy fiának fogadja s a közben segítségére érkezett provencei gályákat nem fogja ellene fölhasználni. Ígéretét nem tartotta be, mert a gályák parancsnokainak meghagyta, hogy Károly ellen küzdjenek és a királynőtől támogatott Anjou Lajoshoz hívek maradjanak. Ennek az lett a következménye, hogy Károly az álnok nőt Muro várába elzáratta és 1382 máj. 22-én állítólag négy magyar zsoldos által megfojtatta.

Itinerarium: Jan. 11.: Buda ; jan. 25.: Liget kastély ; jan. 31.: Buda ; febr. 2.: Liget kastély ; febr. 13.: Buda ; márcz. 6., 7.: Buda ; ápr. 5.: Buda ; ápr. 7.: Visegrád ; máj. 23.: Diósgyőr ; máj. 26.: Visegrád ; jún. 1., 3.: Visegrád ;² jún. 13., 15.: Visegrád ; jún. 25.: Zsolna ; jún. 26.: Diósgyőr ; júl. 3.: 4.: Gradna ; júl. 6., 8.: a lengyel Poznan ;³ júl. 14.: a lengyel Kalis ;

¹ Ráth, 72. l. decz. 6.: Visegrád ; Hédervárti Okltr. 1. k. 83. l. decz. 10.: Visegrád ; Zalamegyei Okltr. 2. k. 175. l. Buda. Kétségtől kivül csak kancelláriai keltezesek.

² E két utóbbi adatot óvatosan kell venni, mert *Monum. Poloniæ* 3. k. 418. l. és 8. k. 86. l. szerint jún. 3. és 5-én Lajos a lengyelországi *Vizlécán* tartózkodott. A dolog valószínűleg arra vezethető vissza, hogy a keltezés a lengyel kancellária műve.

³ Fejér, IX. 5. k. 474. l. Buda csak kancelláriai keltezés.

júl. 16., 17., 24., 26.: Zólyom ; aug. 1.: Lipcse ; aug. 5.: Selmecz ;¹ aug. 8.: Semchte ;² aug. 11.: Buda (óvatosan használjuk!) ; aug. 16., 22.: Zólyom ;³ aug. 28.: a borsodmegyei Dédes ; szept. 18.: Buda ; okt. 1.: Krakó ; okt. 11.: Harsány (valószínűleg Borsod megyében) ; okt. 16.: Ujvár ; okt. 23.: Diósgyőr ; nov. 1.: Diósgyőr ; nov. 5.: Verőcze ; nov. 13.: Visegrád ; nov. 22., 26., 29.: Diósgyőr ;⁴ decz 6.:⁵ Diósgyőr ; decz. 7., 31.: Diósgyőr.

1382.

a) *Az olaszországi hadjáratról* szóló határozott hazai okirati adataink nincsenek. De mivel — mint már láttuk, — Durrazói Károlynak a szicíliai-nápolyi trón elérését célzó törekvései 1381-ben nem értek véget és Johanna királynő csak 1382-ben halt meg, biztosra kell vennünk, hogy a még 1382-ben is Olaszországban tartózkodó magyarok és Johanna-pártiak között fegyveres összeütközésekre került a dolog.

b) *Az oroszok elleni hadjárat.* A nádor 1382 május 8-án tanúsítja, hogy *Kaplyon nb. Csomaközi György* «circa custodiam regni Ruscie», azaz az orosz birodalom védelmezése ügyében el van foglalva, miért is a Károlyiak elleni ügypét máj. 1-ről ezen évi okt. 6-ra el-

¹ *Ráth*, 73. l. Szerinte júl. 24-én Pilis, de ezt ő maga is kérdésesnek találja. A mi Selmeczet illeti, alig hihető, hogy ez a hontmegyei Selmeczbánya legyen ; ez inkább a lipcsmegyei (Nagy- és Kis-) Selmecz lehetne ; esetleg pedig a zólyommegyei Csemicz hibás közlése.

² Semchte is valószínűleg Selmecz. Urkundenbuch zur Gesch. der Deutschen in Siebenbürgen 2. k. 516. l. határozottan azonosítja a pozsonmegyei Szempczczel («Szencz» Wartberg) ; de erről szó sem lehet.

³ *Fejér*, IX. 5. k. 519. l. Visegrád ; csak kancelláriai keltezés. *Magyar Történelmi Tár*, IX. k. 124. l. (ap. Turul 2. k. 113. l.) aug. 29-én Visegrád ; ez is csak kancelláriai keltezés.

⁴ *Anjoukörté Dipl. Em ékek* 3. k. 456. l. szerint Krakó ; csak a lengyel kancellária keltezése. Ugyanott 3. k. 459. l. szerint decz. 7-én is Krakó, a mi szintén a lengyel kancellária műve. — Hogy nov. 30-án Krakóban volt, a mint ezt *Codex dipl. maj. Po oniae* 3. k. 514. l. állítja, szintén erre vezetőnek vissza.

⁵ *Fejér*, X. 5. k. 472. l. szerint decz. 6-án Kőrös ; ez nem fogadható el.

napolja.¹ Itt orosz-galicziai területről van szó, melyet Lajos 1372-től 1385-ig magyar vajdák által kormányoztatott.²

Itinerarium: Jan. 2., 9., 17., 27.: Diósgyőr;³ febr. 5.: Krakó; febr. 20.: Diósgyőr és Dédes;⁴ febr. 24.: Szilvásvár (ad); febr. 28.: Dédes;⁵ márcz. 1.: Buda; márcz. 14., 15.: Püspöki; márcz. 16.: Zólyom; márcz. 21., 28.: Buda; ápr. 1.: Buda; ápr. 11.: Valkó; máj. 1.: Ó-Zólyom; máj. 5., 7.: Buda; máj. 16.: Szigetvár; máj. 29.: Visegrád; jún. 1.: Ó-Zólyom; jún. 2., 3., 18., 23., 29.: Visegrád; júl. 6.: a hontmegyei Nostra; júl. 8.: Visegrád (óvatosan vegyük); júl. 10.: Nostra; júl. 11., 20., 24.: Zólyom; júl. 25., 28.: Liget kastély; aug. 20.: Szutfalu;⁶ aug. 29.: az

¹ *Károlyi Oklir.* 1. k. 380. l.

² Ezeknek sorozata a következő:

a) 1372—1378: *Opuliai László herceg*, volt nádor.

b) 1378: *Szudár Péter bán és fivéréi Imre s György.*

c) 1380 aug. 17.: *Ratold dnb. Kaplái János.* Így mondja Anjoukori Dipl. Eml. 3. k. 340. l. — *Fejér*, X. 3. k. 16. és Hazai Okmtr. 7. k. 417. szerint 1384 máj. 25. és jún. 28-án csak «volt orosz vajda.» Hogy 1386 márcz. 26-án még tényleges vajda lett volna (*Fejér* X. 1. k. 314) nem valószínű. 1387 ápr. 14-én és 1392-ben csak «volt vajda» (*Fejér*, X. 1. k. 382 és X. 3. k. 126.)

d) 1381 nov. 26., 29. *Szudár Péter bán* (Anjoukori Dipl. Eml. 3. k. 459. és *Fejér* IX. 5. k. 468.)

e) 1382: szintén *Szudár Péter bán* (*Fejér*, IX. 5. k. 555 v. ö. 625).

f) 1382 nov. 7.: *Ratold nb. Kaplái János* (*Fejér*, X. 1. k. 44.)

g) 1385 okt. 7. és nov. 17.: *Ákos nb. Bőbék Imre* (*Fejér*, X. 1. k. 261. és Bártfa város levéltára 26. sz.); de itt tévesen rácz vajda.

³ *Fejér*, IX. 7. k. 471. l. szerint jan. 4-én Zágráb, a mi el nem fogadható.

⁴ A *Nedeczky család levéltára* szerint febr. 25.: Visegrád; ha a közlés helyes, csak kancelláriai lehet.

⁵ *Zichy Oklir.* 4. k. 222. febr. 19-én Buda; kancelláriai keltezés.

⁶ Szabolcsmegyében van 1411-ben Zwth nevű helység de ez aligha lehet fenti Szutfalva. Az illető okiratban (*Fejér*, IX. 6. k. 274. l.) Lajos a bars megyei Körmöczbányán lévő menedékhelynek Liget birtokot adományozza s így sokkal valószínűbb, hogy akkor oly helyen tartózkodott, mely közelebb feküdt Barshoz, mint Szabolcs megyéhez. Egy régibb kutató mondja, hogy Körmöczbánya mellett Svábfalu feküdt és hogy Szutfalu ezzel azonos. De találjuk, hogy a király egyik 1365. évi okiratában (*Fejér*, IX. 3. k. 501. l.) a Szepesség területén fekvő Suchfalváról szól, mely már akkor aranyosóiról volt híres. 1343-ban (*Supplem. Annal. Scopus.* 2. k. 93. l.) előfordulnak a szepesmegyei Suchfalva urai.

abaujmegyei Mislye ; szept. 2.: Somogyi ;¹ szept. 10.: Nagyszombat, a hol Lajos röviddel éjfél előtt meghalt.

III.

Határozatlan tartózkodási helyek.

Már az itinerariumban kérdőjelet tettünk egynéhány tartózkodási hely mellé, hogy a későbbi kutatók figyelmét felkeltsük. Hátra marad még néhány határozatlan hely bíráló megvilágosítása.

Buda. a) A király egy meg nem jelölt év die Quadragesimáján levelet ír Hémfő Benedek volt bán és jelenlegi pozsonymegyei főispán nejéhez, melyben felhívja, hogy bármily néven nevezendő s bárhol található terményeit Orsova várába szállítsa be.² Mint hogy a levél Benedek nejéhez van címezve, magától értendő, hogy Benedek akkor az ország határain kívül tartózkodott. A levél közlője (Thallóczy Lajos) a keltet 1373 márcz. 23-ra teszi, a mit el is fogadhatunk.

b) *Theiner*: Vet. Monum. Slav. Merid. 1. k. 317. l. szerint Lajos 1376 okt. 11-én fivérével együtt Budán volt. Tekintettel arra, hogy fivére (István) és ennek fia János már 1376 előtt meghaltak, Theiner állítása lehetetlenség.

Csanád. Fejér, IX. 3. k. 539. l. szerint Lajos 1366 nov. 13-án Csanádon tartózkodik. Minthogy a király (U. o. 540. és 542. l.) az illető ügyet már ugyanazon évi február kezdetén elintézte s az elintézés a fenti okirat alapján történt, világos, hogy ez 1366 előtt bocsátattott ki. Lajos különben 1366 nov. 13-án Budán van. Ugyanazon kutató szerint 1366 júl. 9-én is Csanádon volt, a mit már fentebb kétségbe vontunk.

Damásd. A király Damásdon (nem mint a közlő rubrumában mondja : Dömösön) egy meg nem jelölt év pünkösdje utáni szombaton Hémfő Benedek pozsonyi főispánnak írja, hogy a folyó évi Kér. János születése előtti vasárnapon a császárral fog Trencsénben találkozni, a mire címzettet is meghívja.³ A levél közlője

¹ Minthogy a aug. 29-én az abaujmegyei Mislyén tartózkodott, nem szenvedhet kétséget, hogy a szept. 2-án említett Somogyi az Abauj megye cserháti járásában fekvő *Somodi*.

² *Századok*, 1900. évf. 614. l.

³ *Századok*, 1900. évf. 610. l.

a keltet 1372 máj. 22-re teszi s ennek értelmében a találkozás 1372 jún. 20-ra esne. Az eddigi itinerarium szerint Lajos 1372 máj. 15., 16., 23., 26., 31-én Visegrádon, Trencsénben pedig egész évben nem volt. De ott találjuk 1371 jún. 10. és 12-én és így több mint valószínű, hogy fenti levél kelte 1371 május 31.

Debreczen. a) A nádor 1374 decz. 10-én a következőket mondja : Megjelent előtte a lipómegeyi Vidaföldi Máté és előadja, hogy a midőn ő 1372 decz. 21-én családjával együttesen Debreczenen át lakóhelyére akart utazni, Debreczeni István mester őt és családját Debreczenben fogságba ejtette s súlyosan megsebesítette. István mester az akkor Debreczenben tartózkodó király előtt megígérte ugyan, hogy neki kellő elégtételt ad, de meg nem tette stb.¹ Ebből már most is biztosan tudjuk, hogy Lajos 1372 decz. 21-e körül Debreczenben tartózkodott, de pontos napi keltet nem ismerünk.

b) A király egy meg nem jelölt év máj. 8-án Debreczenből Benedek volt bán, Pozsony megye főispánjának, valamint Hémfi Miklós és Péter mestereknek levelet ír, a melyben előadja, hogy Sztracimir bolgár cár († 1398) követe, Kálmán, Vidinből követ gyanánt a királyhoz utazván, Csanád nb. Makófalvai Lőrincz által súlyosan megsebesítettett. Nagyon sajnálja az esetet, miért is felhívja őket, hogy Lőrinczet hallgassák ki és Kálmánnak minden néven nevezendő elégtételt adjanak.²

Ezt a tartózkodási időt nem lehet az előbbivel egynek venni s így csak a czímzettek nyújtanak némi támasztópontot. Hémfi Miklós és Péter, a temesmegyei Remete urai, az ismert Hémfi Benedek fivérei ; minthogy a király csak Benedek nevéhez ír, világos, hogy ennek férje akkor az országon kívül tartózkodott ; tudjuk továbbá, hogy Lajos 1373 márcz. 16-án Visegrádból az oláhországi só ügyében szintén Hémfi Benedek temesi főispán nevének, valamint Benedek fivérének, Péternek és Miklósnak ír ;³ mindezek összeségéből tehát kitűnik, hogy a máj. 8-án Debreczenből írt levél kelte is 1373-ra esik.

¹ *Zichy Oktr.* 3. k. 587., 588. l.

² *Temesmegyei Oktr.* 115., 116. l.

³ *Temesmegyei Oktr.* 122., 123. l.

Kevi. Ráth szerint egy meg nem jelölt év nov. 25-én; de hogy melyik Kevét értsük, nem tudjuk.

München. Annal. Zwettl. (ap. Pertz: Scriptores rerum Germanicarum 9. k. 688. l.) szerint Lajos 1355-ben ott lett volna; erről hazai okirataink mit sem tudnak.

Parasgna. Ráth 74. l. szerint dalmáciai helység, melyben Lajos egy meg nem jelölt év aug. 15-ike utáni szerdán tartózkodott volna (v. ö. Anjoukori Diplom. Emlékek 3. k. 152. l.); e néven ma nem találjuk; valószínűleg elferdített név.

Verőcze. Ráth 74. l. szerint egy meg nem jelölt évi áldozócsütörtök előtti pénteken.

Vincz. Fejér, IX. 1. k. 354. l. szerint Lajos 1346 júl. 19-én itt lett volna. Tudjuk pedig, hogy ez évi jún. 2-től júl. 30-ig a tenger-melléken tartózkodott és hogy az illető okiratban szereplő Zombor nb. Ilona csak 1372-ben kezd az okiratokban előfordulni. Az évi keltezés tehát el nem fogadható. De minthogy Lajos 1366 júl. 15-én az erdélyi (Al-)Vinczen van (Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen, 2. k. 268. l.), majdnem határozottan állíthatjuk, hogy az említett okirat kelte 1366 júl. 19-re esik.

Visegrád. Palásthy Okltr. 1. k. 153. l. szerint 1380 máj. 30-án. Lajos azonban e napon Zágrábban van.

Zágráb. Fejér, IX. 5. k. 580. l. szerint 1382 jan. 18-án. Okirati-lag be van bizonyítva, hogy Lajos 1381 decz. 6-tól 1382 jan. 27-ig (jan. 17-én is) megszakítás nélkül a borsodmegyei Diósgyőrben tartózkodott.

Zalatna. Ráth 74. l. szerint egy meg nem jelölt év júl. 25-én.

Zólyom.a) Ráth 64. l. szerint 1368 aug. 9-én. Ugyanezt a darabot *Fejér,* IX. 4. k. 136. l. is augusztus 9-ére teszi, de *évszám nélkül*; rubrumában azonban 1368 van. Minthogy a hiteles itinerarium szerint Lajos 1368 júl. 27-én, és aug. 2-án és 4-én Zólyomlipcsén volt, Ráth keltezése helyes.

b) Egy meg nem jelölt év júl. 6-án értesíti Lajos Hémfői Benedek volt bánt, Pozsony megye főispánját, hogy Lajk oláh vajdától négy oláh ember menekült hozzá; meghagyja neki, hogy mennél előbb jőjjön hozzá s mondja meg neki, hogy mit határozzon ez ügyben. A közlő¹ azért fogadja itt el az 1374. évet, mert Lajos

¹ *Thallóczy Lajos, a Századok, 1900. évf. 614., 615. l.*

ez évben egy másik levelét jún. 4-én keltezi Zólyomból és mert az oláh vajdának alattvalóival ekkor bizonyos súrlódásai támadtak. Hogy 1374 júl. 4-én Zólyomban volt, az igaz,¹ de ott volt 1373 júl. 2-án is; a súrlódásokat pedig abból véli megállapítani, hogy Lajos 1377 nov. 19-én a brassói kerülethez intézett levelében azon reményének ad kifejezést, hogy Oláhország földje kezéhez fog kerülni.² A keltezés tehát bizonytalan alapon áll.

Dr. Wertner Mór.

¹ *Fejér*, IX. 4. k. 569. l.

² *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen*, 2. k. 479., 480. l.